

JOHANN WOLFGANG VON GOETHE

EGMONT¹

OBSAH:

OSOBY:

PRVÉ DĚJSTVÍ

STRÍLENÍ Z KUŠÍ

REGENTČIN PALÁC

OBČANSKÝ DŮM

DRUHÉ DĚJSTVÍ

NÁMĚSTÍ V BRUSELU

EGMONTŮV BYT

TŘETÍ DĚJSTVÍ

REGENTČIN PALÁC

KLÁRČINO OBYDLÍ

ČTVRTÉ DĚJSTVÍ

ULICE

KUILENBURSKÝ PALÁC. OBYDLÍ VÉVODY ALBY.

PÁTÉ DĚJSTVÍ

ULICE. SOUMRAK

VĚZENÍ

KLÁRČINO OBYDLÍ

VĚZENÍ

OSOBY:

MARKÉTA PARMSKÁ: dcera Karla Pátého, regentka v Nizozemí.

HRABĚ EGMONT: kníže Gaverský.

VILÉM ORANSKÝ:

¹ Převzato z: Goethe, Johann Wolfgang von., *Egmont*, přel. Otokar Fischer.

VÉVODA ALBA FERDINAND: jeho nemanželský syn.

MACHIAVELLI: ve službách regentčíných.

RICHARD: Egmontův tajemník.

SILVA, GOMEZ: ve službách Albových.

KLÁRKA: Egmontova milenka.

JEJÍ MATKA:

BRACKENBURG: měšťanský synek.

SOEST: kramář.

JETTER: krejčí.

TESAŘ, MYDLÁŘ: občané bruselští.

BUYCK: voják z vojska Egmontova.

RUYSUM: hluchý invalida.

VANSEN: písař.

Lid, družina, strážé atd.

Děje se v Bruselu.

PRVÉ DĚJSTVÍ

STŘÍLENÍ Z KUŠÍ

VOJÁCI a OBČANÉ s kušemi.

Předstoupí JETTER, bruselský občan, krejčí, a napne kuši. SOEST, bruselský občan, kramář.

SOEST: Jen si střílejte, ať je konec! Mně už výhru nevezmete! Tři kola v černém, to jste jaktěživ netrefil. A tak bych byl pro letošek mistr.

JETTER: Mistr a k tomu král. Kdo by vám to nepřál? Však za to zaplatíte útratu dvojnásob; zaplatíte za svou dovednost, tak se to patří.

BUYCK (Holand'an, voják pod Egmontem): Jettře, tuhle ránu vám odkoupím, o výhru se rozdělíme a já pány pohostím: už jsem tu beztak dlouho mezi vámi; a dlužníkem za lečjakou zdvořilost. Když chybím, tak tu platí, jako že jste střelil vy.

SOEST: Měl bych odporovat, protože při tom vlastně ztrácím. Ale budiž, Buycku.

BUYCK (střílí): Tak, salutovat, vy tam u terče! – Jeden! Dva! Tři! Čtyři!

SOEST: Čtyři kola? Tak dobrá!

VŠICHNI: Vivat panu králi, sláva! a ještě jednou sláva!

BUYCK: Díky, pánové. Už mistr by bylo moc! Děkuji za poctu.

JETTER: Za tu poděkujte sám sobě.

RUYSUM (Fris, hluchý invalida): Povídám vám!

SOEST: Co je, starý?

RUYSUM: Povídám vám! – Střílí jak jeho pán, střílí jak Egmont.

BUYCK: Proti němu jsem jen chudák a břidil. A co teprve ručnicí, s tou umí jako nikdo jiný. Ne snad, když má štěstí, nebo když je dobré míry, ne! kdykoli namíří, po každé trefa. Učil jsem se od něho. To by taky byl chlap, aby u něho sloužil a nic nepochytil. – Abych nezapomněl, pánové! Král své lidi živí; a tedy na králův účet, víno sem!

JETTER: U nás je to tak, že každý –

BUYCK: Já jsem cizinec a král a nedbám vašich zákonů a zvyklostí.

JETTER: To jsi horší nežli Španěl; ten nám je posud musil ponechat.

RUYSUM: Co je?

SOEST (hlasitě): Chce nás častovat, nechce, abychom se dožili a král platil jen dvojnásob.

RUYSUM: Nechte ho! ale jen pro tentokrát! To je taky po způsobu jeho pána, být splendidní a rozhazovat, kde to přijde vhod. (Přináší se víno.)

VŠICHNI: Na zdraví jeho veličenstva! Sláva!

JETTER (Buyckovi): Totiž Vašeho veličenstva.

BUYCK: Od srdce děkuji, musí-li to být.

SOEST: Ovšemže! Našemu španělskému veličenstvu by přec žádný Nizozemec od srdce nepřipil.

RUYSUM: Kdože?

SOEST (hlasitě): Filipu Druhému, králi ve Španělich.

RUYSUM: To je náš nejmilostivější pán a král! Bůh mu dej dlouhého živobytí.

SOEST: Neměl jste jeho pana otce, Karla Pátého, raději?

RUYSUM: Pánbůh mu dej věčné nebe! To byl pán! Ruku vám měl nad celou zemí a byl tím nejvyšším, co se dá myslet, a když vás potkal, tak vás pozdravil jako soused souseďa; a když

jste se polekali, tak uměl tak jemňoučce – – Jen mi rozumějte – Vycházel, vyjížděl, jak si zmanul, jen s malým průvodem. Co jsme se všichni naplakali, jak svému synovi postoupil zde vládu – rozumějte, tak jsem povídal, ten je už jinačí, ten je víc jako nějaké veličenstvo.

JETTER: Ten, když tu byl, neukazoval se než v lesku a královské parádě. A – povídá se, že málo mluví.

SOEST: To není pravý pán pro nás, Nizozemce. Naše knížata musí být volná a veselá jako my, musí žít a nechat žít. Ať jsme třeba dobráctí blázni, pohrdáni a utiskováni nechcem být.

JETTER: Myslím, že by nám král byl milostivým pánem, jen kdyby rádce měl lepší.

SOEST: Ne, ne! Nemá citu pro nás, Nizozemce, jeho srdce nebije pro lid, nemá nás v lásce; jak ho tedy máme mít v lásce my? Proč celý svět přeje hraběti Egmontovi? Pročpak my bychom ho na rukou nosili? Protože je na něm vidět, že s námi dobře smýšlí; protože mu z očí kouká radost, svobodný život, blahovůle; protože nemá nic, oč by se nedělil s žebrákem i s majetným. Ať žije hrabě Egmont! Buycku, je na vás, abyste první pronesl zdravici! Připijte svému pánovi.

BUYCK: A z celé duše: Sláva hraběti Egmontovi!

RUYSUM: Vítězi u St. Quentinu!

BUYCK: Hrdinovi u Gravelink!

VŠICHNI: Sláva!

RUYSUM: St. Quentin, to byla má poslední bitva. Už jsem se sotva belhal, sotva se vláčel s těžkou ručnicí. Ještě jsem tam Francouzům jednu do kožicha vpálil a už jinou dostal na rozloučenou; sekla mne tady do pravé nohy.

BUYCK: U Gravelink! Kamarádi! Tam byla mela! A jenom my to vyhráli. Pálili vám ti psi, ti francouzští žháři, po celých Flandrech! Ale jářku, my na ně vyzráli. Jejich staří otužilí chlapi dlouho vzdorovali, a my na ně, stříleli jsme a mlátili, až křivili hubu a řady se jim trhaly. Tu zastřelili pod Egmontem koně a my se dlouho tahali sem a tam, muž proti muži, kůň proti koni, houf proti houfu, tam na širé písčíně u moře. Najednou to přišlo jako s nebe od ústí řeky, bum báb, to kanóny do Francouzů. Byla to anglická flota, náhodou jela kolem od Dunkerku pod admirálem Malinem. Moc nám sice nepomohli: mohli leda na nejmenších lodích a nedostali se dost blízko; tu a tam stříleli i do nás. A přec to k něčemu bylo. Francouze to zlomilo a nám to zvedlo mandle. S jedné i druhé strany pif oaf puf! Všechno pobito, všechno sehnáno do vody. A jak polkli vodu, chlapi se utopili; a my, jako my z Holandska, rovnou za nimi. Jsme přec obojživelníci a tak nám bylo blaze až ve vodě, jako žabám; a pořád jsme do nich v řece mlátili a odstřelovali je jako kachny. Ty, co pláchli, pobili vám selky rýči a vidlemi. A tak musil král Francouz hnedle podat pac a udělat mír. Ten mír jste dlužni nám, ten jste dlužni velkému Egmontovi!

VŠICHNI: Sláva! sláva velkému Egmontovi! a ještě jednou sláva! a ještě jednou!

JETTER: Toho nám měli dát za regenta místo té Markéty Parmské!

SOEST: Počkat! Co je pravda, to je pravda! Na Markétu nedám dopustit! Teď je řada ni tone. Ať žije naše milostivá pani!

VŠICHNI: Ať žije!

SOEST: Opravdu, výtečné ženské jsou v té dynastii. Ať žije regentka!

JETTER: Chytrá je a střídmá ve všem, co podniká. Jen kdyby tak tuze nedržela s kněžoury. Ona přec má taky vinu na tom, že máme v zemi těch čtrnáct nových biskupských čepic. K čemu jsou? Patrně, aby mohli být cizinci nastrčeni na dobrá místa, kam dříve volili opaty z kapitul? A namlouvá se nám, že se to stalo ve jménu náboženství. Povídali! Tři biskupů jsme měli dost: a šlo to řádně a poctivě. Teď aby jeden každý dokazoval, že je skutečně třeba; to bude každou chvíli nějaká mrzutost a různice. A čím víc tím kvedláte a mícháte, tím víc se to zkalí. (Pijí.)

SOEST: Byla to zkrátka vůle králova. Té regentka nemůže nic ubrat ani přidat.

JETTER: A abychom prý nezpívali ty nové žalmy. Jsou tak překrásně zřymovány a mají náboženské nápěvy. Tak ty nemáme zpívat; alt; drzých popěvků, kolik chcem. A proč? Je tam prý kacířský neřád a bůhvíjaké věci. Já se jich už nazpíval; teď na něco přišli, a já v tom nic neviděl.

BUYCK: Já bych se jich ptal! V naší provincii si zpíváme, co chceme. To proto, že u nás je místodržícím hrabě Egmont, ten na takové věci nedá. – V Gentu, v Yprech, po celých Flandřích je zpívá, komu se zlíbí. (Hlasitě.) Není přece nic nevinnějšího než duchovní píseň? Nemám pravdu, tatí ku?

RUYSUM: To se ví! Vždyť je to bohuslužba, pobožnost.

JETTER: Ale říkají, že to není pravý způsob, že to není po jejich: a nebezpečné je to věru, tak toho raději nechat. Sluhové inkvisice plíží se krajem a dávají pozor; leckterý poctivec už

přišel do neštěstí. Poroba svědomí, to tak ještě scházelo! Když nemohu dělat, co bych rád, ať mne aspoň nechají, abych si myslil a zpíval, co chci.

SOEST: Kampak na nás inkvisice! My přece nejsme ze španělského těsta, my si přec nenecháme zotročovat svědomí. A taky páni se musí včas postarat, jak jí zastříhnout křídla.

JETTER: Je to fatální. Když se těm miláčkům zalíbí vpadnout mi do domu a já si sedím při práci a broukám si nějaký ten francouzský žalm a na nic při tom nemyslím, na nic dobrého ani zlého, jen si ho tak broukám, že mi sedí v hrdle: hnedlinko je ze mne kacír a vsadí mne do arestu. Anebo jdu do kraje a zastavím se u houfu, který poslouchá nového kazatele, jednoho z těch, co přišli z Německa: v tu ránu mi řeknou, že jsem buřič, a už abych se třas‘ o hlavu. Slyšeli jste je kázat?

SOEST: Chrabří muži to jsou. Tuhle jsem jednoho z nich slyšel mluvit na poli, před tisícem a tisícem lidí. To bylo jinší pochutnání, nežli když ti naši svolávají na kazatelně blesky a když nám své latinské drobtý cpou do chřtánu. Ten vám mluvil od plic; vykládal, jak nás dosud vodili za nos, že nás udržovali v hlouposti a kterak bychom získali více osvětlení. – A všechno vám to z Písma dokazoval.

JETTER: A taky že na tom něco je. Já to vždycky říkal a sám jsem tak o tom hloubával. Dlouho mi to šlo hlavou.

BUYCK: Však za nimi všichni běhají.

SOEST: To věřím; když tam mohou slyšet něco dobrého a nového.

JETTER: A co je na tom? Mohli by každého nechat kázat, jak chce.

BUYCK: S chutí do toho, pánové! Pro samou politiku zapomínáte na víno a na Viléma Oraňského.

JETTER: Na toho nesmíme. To je řádná bašta: kdo naň pomyslí, hned má pocit, že se za něj může skrýt a ani ďábel že by ho z úkrytu nevystřnadil. Sláva Vilému Oraňskému! Sláva!

VŠICHNI: Sláva! Sláva!

SOEST: A teď ty, starý, teď ty někomu připij.

RUYSUM: Ať žijí staří vojáci! Ať žijí všichni vojáci! Ať žije válka!

BUYCK: Bravo, starochu! Všichni vojáci! Ať žije válka!

JETTER: Válka! Válka! Víte-li pak, co to voláte? Že vám to jde lehce od úst, o to nic; ale jak mizerně je při tom našinci, ani vypovědět vám nemohu. Po celičkový rok slyšet bubnování; a pořád jen, jak tady táhne jeden houf a tamhle druhý, jak tady se blížily přes kopec a tamhle se zastavily u mlýna, kolik jich zůstalo zde a kolik tam, a jak se hrnou a ženou a jeden vyhrává a druhý prohrává, a po celý život nepochopíš, kdo vlastně co vyhrává či prohrává. Jak se dobude města a občané jsou pobiti a jak se vede chuděrkám ženám a jak děťátkům neviňátkům. Samá nouze, samý strach, a co chvíli si myslíš: „Už jdou! S námi bude stejně.“

SOEST: Proto musí taky občan být cvičen ve zbrani.

JETTER: Však se cvičí, kdo má ženu a děti. A pře< o vojácích ještě raděj slyším, než je viděl.

BUYCK: To je vlastně urážka.

JETTER: Vás jsem nemínil, krajane. Vydechli jsme, jak jsme se zbavili španělských posádek.

SOEST: Což, ty na tobě asi ležely nejtíž?

JETTER: střílej si ze sebe.

SOEST: Ty byly u tebe zostra nakvartýrovány.

JETTER: Drž hubu.

SOEST: Ty ho vyhnaly z kuchyně, ze sklepa, ze světnice – a z postele. (Smích.)

JETTER: hlupáku jeden.

BUYCK: Mír, pánové! Tak voják aby volal mír! – Když tedy o nás nechcete slyšet, proneste taky svoji zdravici, občanskou zdravici.

JETTER: K tomu jsme ochotni! Ať žije bezpečnost a klid!

SOEST: Pořádek a svoboda!

BUYCK: bravo! s tím jsme my taky spokojeni. (Přituknou si a vesele opakují ta slova; každý provolává jedno z nich, až se přípitek změní v kanonické prozpěvování. Ruysum napíná sluch a posléze vpadne do zdravice.)

VŠICHNI: Bezpečnost a klid! Pořádek a svoboda!

REGENTČIN PALÁC

MARKÉTA PARMSKA v loveckém úboru. DVOŘANÉ. PÁŽATA. SLUHOVÉ.

REGENTKA: Odřekněte lov, dnes nevyjedu. Řekněte Machiavellimu, ať ke mně přijde. (Všichni odejdou.) Pomyslení na ty hrozné události mi nepopřeje klidu! Nic mne nepobaví, nic nerozptýlí; stále mám před sebou ty výjevy, ty starosti. Teď řekne král, to že je následek mé dobroty, mé shovívavosti; a přece mi svědomí říká, že jsem v každou chvíli konala to nejlepší a nejprospěšnější. Měla jsem dříve vichrem zloby ty plameny rozdmýchávat a roznášet? Doufala jsem, že je omezím a udusím. Arci, co sobě říkám a o čem vím, omlouvá mne přede mnou samou; leč jak to přijme můj bratr? Neboť, lze to popřít? Zpupnost cizích učitelů vzrůstala se den ze dne; rouhali se naši svatyni, rozvraceli tupou mysl luzy a otravovali ji duchem bludařství. Nečistí duchové vmísili se mezi vzbouřence, udály se hrůzné skutky, na něž už pomyslit je příšerné a o nichž mi je teď jednotlivé podávatí zprávy ke dvoru; rychle a jednotlivě, aby mne nepředěšla obecná pověst, aby si král nemyslil, že mu chcem toho ještě více zatajovat. Nevidím, jakým způsobem, ať přísným, ať mírným, bránit zlu. Ach, co jsme my velcí na vlně lidstva? Domníváme se, že ji ovládáme, a zatím námi zmítá nahoru dolů a sem a tam. (Vstoupí Machiavelli.)

REGENTKA: Dopisy králi jsou sestaveny?

MACHIABELLI: Za hodinu je Vaše Výsost bude moci podepsat.

REGENTKA: Sepsal jste zprávu dosti obšírně?

MACHIABELLI: Obšírně a dopodrobna, jak to král má rád. Líčím, jak se zprvu v St. Omeru převaluje záchvat obrazoborectví. Jak zuřivý dav, opatřen tyčemi, sekýrami, kladivy, žebříky, motouzy, v průvodu několika ozbrojenců nejprve napadne kaple, kostely a kláštery, jak zahání pobožnou obec, páčí zamčené brány, všechno převrací, boří oltáře, rozbíjí svaté sochy, ničí veškery malby a drtí a rve, trhá i rozšlapává, načkoli přijde zbožštěného a posvěceného. Kterak cestou houf narůstá, kterak mu obyvatelé yperští zotvírají brány. Kterak s neuvěřitelnou hbitostí pustoší katedrálu a pálí biskupovu knihovnu. Kterak ohromný zástup, stržen stejnou ztřeštěností, valí se přes Menin, přes Comines, Wervicq, Lilie a nikde nenaráží na odpor, takže takřka za jediný okamžik nestvůrná vzpoura se šíří a uskutečňuje po celých Flandřích.

REGENTKA: Jak mne tvým opakováním znova zachvacuje bolest! a k ní se druží strach, že se zlo bude jen víc a více zvětšovat. Povězte mi své myšlenky, Machiavelli!

MACHIABELLI: Vaše Výsost odpustiž, mé myšlenky přílišně se podobají rozmarům; a necht' jste povždy byla spokojena s mými službami, jen zřídka jste se chtěla řídit mou radou. Často jste říkala v žertu: „Vidíš příliš daleko, Machiavelli! Měl bys být dějepiscem; kdo jedná, musí se starat o to nejbližší.“ A nicméně, zda jsem tyto děje nevyprávěl předem? Zda jsem vše nepředvídal?

REGENTKA: Já také leccos předvídám a nemohu to změnit.

MACHIAVELLI: Slůvko za tisíc jiných: Nepotlačujte nové učení. Nechte, ať se vzbouřenci uplatní, dejte jim kostely, zahrňte je do občanského pořádku, uložte jim náležitá omezení; a tím je rázem uklidníte. Všechny ostatní cesty jsou marné, jen zpusťte zemi.

REGENTKA: Zapomněl jsi, s jakým odporem můj bratr zavrhl už samu otázku, lze-li nové učení tolerovat? Nevíš, jak horlivě mi v každém listě doporučuje zachovávání pravé víry? že nechce, aby klid a jednota byly obnoveny na újmu náboženství? Zdaž sám nevydržuje v provinciích špehy, jichž neznáme, jen aby se dověděl, kdo se kloní k novému smýšlení? Zdaž nám k našemu údivu neoznačil toho neb onoho, kdo se prý v naší blízkosti potají proviňuje kacířstvím? Zdaž nenakazuje přísnost a břítkost? A já mám být mírná? Já mám činit návrhy, aby on byl shovívavý a snáselivý? Copak bych tím nepřišla u něho o všechnu důvěru, o všechnu víru?

MACHIAVELLI: Vím dobře; král velí, dává vám vědět o svých záměrech. Máte obnoviti klid a mír, a to způsobem, jenž myslí ještě více roztrpčí a na všech koncích rozdmýchá nevyhnutelnou válku. Rozvažte, co činíte. Největší kupci jsou nakaženi, šlechta, lid, vojáci. Co naplat vytrvati při svých myšlenkách, když se vůkol nás všechno mění? Kéž by nějaký dobrý duch Filipovi vnukl, že je důstojnější krále, vlasti nad občany dvojího vyznání, než jedny druhými vyhlazovat.

REGENTKA: Už nikdy takové slovo. Vím dobře, že politika zřídka kdy může zachovati věrnost, že z našich srdcí vylučuje upřímnost, dobráctví a povolnost; ve světských věcech je to pohříchu až příliš pravda. Leč máme také s Tvůrcem hráti, jak mezi sebou? máme být lhostejní k svému osvědčenému učení, za něž jich tolik obětovalo život? to učení máme vydati všanc poběhlickým a nejistým novotám, jež si vespolek odporují?

MACHIAVELLI: jen o mně proto nesud'te hůř než dosud.

REGENTKA: Znáš tě, znám tvou věrnost, vím, že může být mužem rozumným a poctivým i ten, kdo se minul s nejbližší a nejsprávnější cestou k spáse své duše. Takoví jsou, Machiavelli, i jiní, a musím si jich vážit a musím je kárat.

MACHIABELLI: Koho máte na mysli?

REGENTKA: Doznávám, že mi dnes Egmont způsobil mrzutost, která se mne hluboce dotkla.

MACHIABELLI: Čím to?

REGENTKA: Svou obvyklou lhostejností a lehkovážností. Obdržela jsem to hrozné poselství, zrovna když jsem v četném průvodu, mezi nímž byl i on, vycházela z kostela. Já se netajila svou bolestí, hlasitě jsem si stýskala a obrácena k němu zvolala jsem: „Hleďte, co se to rodí ve vaší provincii! A vy to, hrabe, trpíte, vy, od něhož si král všechno sliboval?“

MACHIABELLI: A co odpověděl?

REGENTKA: Jako by to nebylo nic, jako by to bylo něco podružného, poznamenal: Jen kdyby Nizozemci byli dřív uklidněni o své ústavě! Ostatní by se už lehce poddalo.

MACHIABELLI: V jeho slovech bylo snad víc pravdy než opatrnosti a zbožnosti. Jak má vzniknout a potrvat důvěřivost, vidí-li Nizozemec, že běží spíš o jeho statky než o jeho dobro a o spásu jeho duše? Zdalipak noví biskupové zachránili víc duší než spořádali tučných prebend, a nejsou-li to ponejvíce cizinci? Posud se všechny úřady místodržitelství obsazují Nizozemci; leč není na Španělsku příliš jasně znát, že mají převelkou, ba nepřekonatelnou chuť zrovna po těchto místech? Zdaž nechce každý národ raději být ovládán po svém a svými

než cizinci, kteří si v zemi nejdřív hledí zase zaopatřit statky na újmu všech ostatních, přinášejí si cizí měřítka a vládnou nevládně a bez účasti?

REGENTKA: Stavíš se na stranu nepřátel.

MACHIAVELLI: Srdcem dojistá ne; a rád bych, aby mi bylo možno, rozumem stát úplně na naší vlastní straně.

REGENTKA: Jsi-li toho mínění, bylo by snad třeba, abych jim postoupila svou vládu; neboť Egmont i Oraňský dělali si velké naděje, že zaujmou to místo. Tenkrát byli odpůrci; teď jsou spolčení proti mně, stali se přáteli, nerozlučnými přáteli.

MACHIAVELLI: Nebezpečná dvojice!

REGENTKA: Mám-li mluvit upřímně – bojím se oraňského a bojím se o Egmonta. Vilém Oraňský nemá za lubem nic dobrého, jeho myšlenky sahají do dálky, je to tajnůstkář; zdá se, jako by všechno přijímal; nikdy neodporuje a v nejhlubší uctivosti a s největší obezřelostí si dělá, co mu libo.

MACHIAVELLI: Právě naopak jde zas Egmont krokem svobodným, jako by svět byl jeho.

REGENTKA: Nese hlavu tak vysoko, jako by se nad ním nevznášela ruka královského veličenstva.

MACHIAVELLI: Oči všeho lidu se na něj upírají a všechna srdce na něm visí.

REGENTKA: Nikdy se nevyhýbal žádnému podezření; jako by nebylo nikoho, kdo by na něm směl požadovati účtů. Ještě má jméno Egmont. Těší ho, oslovují-li ho „hrabě Egmonte“; jako by se mu nechtělo zapomínati, že jeho předkové byli pány v Geldrech. Proč si neříká kníže Gaverský? ten titul mu přec přísluší. Proč to dělá? Chce snad znova uplatňovat práva, která zanikla?

MACHIABELLI: Mám ho za věrného služebníka králova.

REGENTKA: Kdyby jen chtěl, jak by se mohl o vládu zasloužit; na místě toho nám působil nevýslovné svízele, aniž sám sobě prospíval. Jeho společnosti, hostiny a pitky sloučily a sdružily šlechtu silněji než sebe nebezpečnější tajné schůzky. Z jeho zdravic načerpali hosté trvalé opojení, nepomíjivou závrať. Kolikrát rozhybe svými žertovnými proslovy mysl celého lidu, a jak se zarazila luza při pohledu na nové livreje, na bláhové odznaky sloužících!

MACHIABELLI: Jsem přesvědčen, že v tom nebylo zlého úmyslu.

REGENTKA: I tak je to dosti zlé. Jak říkám: nám škodí, sobě neprospívá. Vážné věci pojímá šprýmovně; a my, abychom se nezdáli zahálčivě nedbalými, my musíme šprýmy brát vážně. Tak se jedno s druhým štvě; a co by člověk rád odvrátil, udá se tím spíš. On je nebezpečnější než rozhodná hlava skutečného spiknutí; a velmi bych se mýlila, jestli to všechno naň u dvora dobře nevědí. Nezapírám, je to jen zřídka kdy, aby se mne citlivé, velmi citlivě nedotýkal.

MACHIABELLI: Zdá se mi, že ve všem jedná podle svého svědomí.

REGENTKA: Jeho svědomí má shovívavé zrcadlo. Jeho ohováru jo často urážlivé. Často vypadá, by žil v naprostém přesvědčení, že pánem je Ion a že nám to jen z úslužnosti nedává nají jevo; že nás nechce rovnou vyhnat ze země, ale že se to už ukáže.

MACHIABELLI: Prosím, nevykládejte jeho upřímnost, jeho šťastnou letoru, která všechno vážné bere tak zlehka, za věci příliš nebezpečné. Tím jen škodíte jak jemu, tak i sobě.

REGENTKA: Nic nevykládám, mluvím jen o tom, k čemu to nevyhnutelně tíhne, vždyť ho znám. Jeho nizozemské šlechtictví a zlaté rouno na jeho prsou jen ještě posilují jeho •důvěřivost a smělost. To i ono ho může uchránit rychlé, svéprávné nevole královy. Podívej se na to zblízka, na celém neštěstí, Ijež postihuje Flandry, má přec vinu jenom ion. On to byl, kdo prvý byl shovívavý k cizím učitelům, nebral to tak přísně a potají se «nad radoval, že s tím máme nepříjemnost. Jen mne nech! Co mám na srdci, ať se při té příležitosti provalí. A nechci šípy vystřílet zbůhdarma; vím, na kterém místě je citlivý. On je také citlivý.

MACHIABELLI: Dala jste svolat radu? Přijde také Vilém Oraňský?

REGENTKA: Poslala jsem proň do Antverp. Chci na ne vložit břímě odpovědnosti, ať se ve spolku se mnou vážně vzeprou hrozícímu nebezpečí, anebo ať se také oni prohlásí za buřiče. Spěchej, ať se listy vyhotoví, a přines mi je k podpisu. Pak rychle vyprav osvědčeného Vašku do Madridu; je neznaven a věrný; ať se bratr až od něho doví, co se stalo, ať ho nepředhoní neurčitá pověst. Než vyjede, chci s ním ještě sama promluvit.

MACHIABELLI: Vaše rozkazy budou rychle a přesně provedeny.

OBČANSKÝ DŮM

KLÁRA. JEJÍ MATKA: BRACKENBURG:

KLÁRA: Nepodržel byste mi přízi, Brackenburku?

BRACKENBURG: Prosím vás, Klárko, netrapte mne.

KLÁRA: Co zas máte? Proč mi odmítáte tu drobnou úsluhu?

BRACKENBURG: Tak mne těmi nitěmi připoutáváte. Nemohu se vyhnout vašim očím.

KLÁRA: To jsou vrtochy. Pojd'te držet!

MATKA (na židli, pletouc): Tak nějakou zazpívejte! Brackenburg tak hezky provází. Dřív jste bývali veselí a já měla vždycky, čemu se smát.

BRACKENBURG: Dřív.

KLÁRA: Spustíme.

BRACKENBURG: Kterou je vám libo.

KLÁRA: Jen hezky s chutí a řízně. Je to vojenská, má nejmilejší. (Navíjí přízi a zpívá s Brakkenburkem:)

Kéž bubny by hřměly!

A pištec ať hrá!

Můj milý je v zbroji

a kopí též má,

on v čele jde, skvělý,

a zástupu velí.

Jak buší mi srdce!

Jak pění se cít!

Ach, klobouk a kabát,

ach, kalhoty mít!

Já branou bych vyšla

s miláčkem svým,

já táhla bych kraji

a střílela s ním.

Hoj, biti, hoj, zbiti

jsou nepřátelé už!

Och, šťastné je žití,

když člověk je muž!

(Brackenburg za zpěvu několikrát se zadíval na Klárku; na konec inu vypoví hlas, slzy mu přijdou do očí, upustí přadénko a jde k oknu. Klárka dozpívá píseň samotná, matka jí dělá nevrlá znamení. Klárka vstane, udělá několik kroků k němu, nějak nerozhodně zase se obrátí a usedne.)

MATKA: Brackenburku, co je to na ulici? Slyším, jak jdou pochodem.

BRACKENBURG: Je to regentčina tělesná stráž.

KLÁRA: V tuhle hodinu? Co to znamená? (Vstane a jde k oknu za Brackenburkem.) To není každodenní stráž, je jich daleko víc! Skoro celá posádka. Prosím vás, Brackenburku, jděte, vyzvěďte, co se děje. To je jistě něco zvláštního. Jděte, dobrý Brackenburku, udělejte mi tu laskavost.

BRACKENBURG: Už jdu! Hned se zas vrátím! (Odcházíje podává jí ruku a ona jemu.)

MATKA: Už zas ho posíláš pryč!

KLÁRA: Jsem zvědavá. A taky mně nemějte ve zlé. Bolí mne, když je tu. Pořád nevím, jak se mám k němu chovat. Ubližuji mu a hlodá mne v srdci, že on to tak živě cítí. – Ale předělat to nemohu!

MATKA: Takový věrný mládenec.

KLÁRA: Však si také nemohu pomoci, musím k němu být laskavá. Má ruka se často mimoděk sevře, když on se mne dotkne svou, tak tiše, tak láskyplně. Dělán si výčitky, že ho podvádím, že v jeho srdci podporuji marnou naději. Je to se mnou zlé. Bůhví, ze ho nepodvádím. Nechci, aby si dělal naději a přece nemohu připustit, aby si zoufal.

MATKA: To neděláš dobře.

KLÁRA: Měla jsem ho ráda a ještě teď mu z té duše přeji. Byla bych si ho dovedla vzít a myslím, že jsem do něho nikdy nebyla zamilována.

MATKA: Šťastna bys s ním byla jistě bývala.

KLÁRA: Zaopatřena bych byla a měla bych pokojné živobytí.

MATKA: A o to všechno jsi přišla svou vlastní vinou.

KLÁRA: Je to se mnou podivné. Když tak přemýšlím, jak to přišlo, vím to a přece to nevím. A pak, sotva se na Egmonta podívám, hned všechno docela chápu, a chápala bych ještě daleko víc. Božínku, jaký to je muž! Všechny provincie ho zbožňují a já bych v jeho náručí neměla být nejšťastnější stvoření světa?

MATKA: Co z toho pojde?

KLÁRA: Což, já se jen tážu, má-li mne rád; a máli mne rád, je to vůbec otázka?

MATKA: Nic než samou úzkost nemá člověk s dětmi. K čemu to povede? Jen k starostem a hoři! Tohle nedopadne dobře! Přivedla ses do neštěstí! Mne jsi přivedla do neštěstí!

KLÁRA (klidně): Vždyť jste to s počátku trpěla.

MATKA: Bohužel jsem byla příliš hodná. Vždycky jsem příliš hodná.

KLÁRA: Když Egrmont jel na koni a já běžela k oknu, to jste mne plísnila? Copak jste sama nepřistupovala k oknu? A když se podíval nahoru a usmál se, když kývl a mne zdravil, to vám bylo protivné? Nebylo vám, že se ve vaší dceři i vám dostává pocty?

MATKA: Ještě mi vyčítej.

KLÁRA (dojata): Když pak častěji jezdil naší ulicí a my dobře cítily, že tudy jede k vůli mně, nevšimla jste si toho sama s utajenou radostí? Odháněla jste mne, jak jsem stávala u okna a vyčkávala ho?

MATKA: Copak jsem tušila, že to dojde tak daleko?

KLÁRA (zajímavě a se zadržovaným pláčem): A jak nás jednou večer zahalen do pláště překvapil u lampy, kdo ho spěchal přivítat, když já zůstala úžasem jako přikována k židli?

MATKA: A měla jsem se strachovat, že tahle nešťastná láska moudrou Klárku tak brzo uchvátí? teď to musím nést, že má dcera –

KLÁRA (propukne v pláč): Mami! Co to děláte! Vám to dělá potěšení, nahánět mi strach.

MATKA (plačíc): Ještě budeš plakat! Ještě víc mne sužuj svým hořekováním. Nemám už na tom dost, že má jediná dcera se zahodila?

KLÁRA (povstávajíc, chladne): Zahodila! Egmontova milenka se zahodila? – která kněžna, by ubohé Klárce nezáviděla místo na jeho srdci! mami – maminko, tak jste dřív nemluví vala. Maminečko, buďte hodná! – co si myslí lidé, co klepají sousedky tahle světnice, tenhle domek je ráj, od té chvíle, co tu přebývá Egmontova láska.

MATKA: Člověk ho musí mít rád, to je pravda. Vždycky je tak přívětivý, upřímný a přímý.

KLÁRA: Falešné žilky na něm není. Podívejte, mami, a je to přece ten velký Egmont. A když ke mně přijde a je tak milý a dobrý, jak rád by mi zatajil svůj stav a svou statečnost! Jak se o mne stará! a není nic než člověk, než přítel, než milenec.

MATKA: Jestlipak dnes přijde?

KLÁRA: Což jste neviděla, jak často chodím k oknu? nevšimla jste si, jak poslouchám, když se něco šustne u dveří? – třebaže vím, že přijde až v noci, čekám ho přece každou chvíli, od božího rána, kdy vstanu. Kéž bych jen byla kluk a mohla všude s ním, ke dvoru i kamkoli. Kéž bych v bitvě mohla za ním prapor nosit!

MATKA: Vždycky bývalas takový pudivítr; už jako malé děcko, brzo blázen, brzo v myšlenkách. Neoblékneš se trochu líp?

KLÁRA: Možná, matko; budu-li mít dlouhou chvíli. – Považte, včera tudy šli nějací jeho lidé a zpívali písničky k jeho chvále. Alespoň bylo v těch písních jeho jméno. Ostatní jsem nerozuměla. Tak mi tlouklo srdce až v krku. Ráda bych na ně byla zavolala, ale styděla jsem se.

MATKA: Měj se na pozoru, tvá prudkost ještě všechno pokazí. Prozradíš se před lidmi; jako tuhle u strýce, jaks tam našla ten dřevoryt a popis a jak jsi vykřikla: hrabě Egmont! Celá jsem zrudla.

KLÁRA: A jakpak nekřičet? Byla to bitva u Gravelink a nahoře na obraze najdu písmeno C a hledám dole v popise C, a co tam nestojí: „Hrabě Egmont, pod nímž sestřelí koně.“ Horko mne polilo – a pak jsem se musila dát do smíchu nad tím Egmontem, byl do dřeva vyřezán a byl tak velký jako gravelinská věž hned vedle a jako anglické koráby po jeho boku. – Když si někdy vzpomenu, jak jsem si dřív představovala takovou bitvu a jaký jsem si ve svých dívčích letech dělala obraz o hraběti Egmontovi, když tak o něm vyprávěli, a o všech hrabatech a knížatech – a jak mi je u srdce teď. (Vrací se Brackenburg.)

KLÁRA: Tak co je?

BRACKENBURG: Nic určitého nevědí. Ve Flandřích prý na novo vypukla vzpoura; regentka prý se bojí, aby to nepřeskočilo sem. Zámek je silně obsazen, u bran plno občanů, lid hlučí na ulicích. – Rychle se podívám k svému starému otci. (Jako by chtěl odejít.)

KLÁRA: Zítřka vás nevidíme? Jenom se převléknu. Čekáme strýce a vypadám trochu nepořádně. Pomozte mi na chvíli, mamí. – Tu knihu vezměte, Brackenburgu, s sebou a přineste mi zas takovou historku.

MATKA: Buďte zdrav.

BRACKENBURG (podává jí ruku): Podejte mi ruku.

KLÁRA (mu ji nepodává): Až zase přijdete. (Matka a dcera odejdou.)

BRACKENBURG (sám): Předsevzal jsem si, že hned zas odejdu, a teď, když ona to bere za bernou minci a nechá mne jít, tak bych zešílel. – Nešťastníče! a osud tvé otčiny tě nedojímá? ani vzrůstající vzpoura? a lhostejný je ti krajan či Španěl, i kdo vládne a kdo je v právu? – To jsem přec jako školák byl jinací hoch! – Když jsme tak dostali řečnické cvičení „Brutova řeč za svobodu“, to Fricek býval vždycky první a rektor říkal: jen kdyby to bylo urovnanější, ne tak páté přes deváté. – Tenkrát to vřelo a rašilo! – Teď se tak plazím pod pohledem děvčete. A upustit od ní nedovedu! A ona mne zas ne milovat! – Ach – Ne – Ona – ona mne nemohla zcela zavrhnout – ne zcela – ale napolo, to je jako bych jí nebyl pranic! – Déle to nesnesu! Že by to bylo pravda, co mi nedávno jeden přítel pošeptal? že v noci potají k sobě někoho vpouští, když mne před večerem vždycky tak stydlivě vyžene z domu? Ne, to není pravda, je to lež, hnusná kleveta! Klárka je stejně nevinná jako já nešťasten. Zavrhla mne, od svého srdce mne vyhostila. A takhle mám živořit dál? Nesnesu toho, nesnesu. – – Už je má otčina prudčeji zmítána vnitřní různicí, a já pod tou vřavou jen tím víc zkomírám! Nesnesu toho! - Zaječí-li polnice, padne-li rána, mně to projede morkem kostí! Ale nedráždí mne to, nevyzývá mne to, abych sám zasáhl, abych se účastnil prací odvážných a záchranných! - Jak bídné, jak potupné! Lip, abych to skoncoval. Nedávno jsem se vrhl do vody, padal jsem – leč postrašený pud byl silnější; pocítil jsem, že umím plovat, a zachránil se proti své vůli. Kéž bych mohl zapomenít času, kdy mne milovala, kdy se zdálo, že mne miluje. – Proč mi to blaho pronikalo morkem kostí? Proč mi ony naděje zhlitly všechnu životní rozkoš, tím, že mi z dálky ukazovaly ráj? – A to prvé políbení! To jediné! – Zde (ruku klade na stůl), zde jsme byli o samotě – byla ke mně ode vždy dobrá a laskavá – tu, zdálo se, se obměkčuje – pohlédla na mne – všechny smysly mne opouštěly a na svých rtech jsem ucítil její. – A – a nyní? – Zemři, ubožáku! Co váháš? (Vytáhne z kapsy lahvičku.) Kéž jsem tě nadarmo neukradl z lékařské skříňky bratrovy, ty jede léčivý! Ty mi pomůžeš rázem skoncovat tuto úzkost i závrať a setřítí můj smrtelný pot.

DRUHÉ DĚJSTVÍ

NÁMĚSTÍ V BRUSELU

JETTER a TESAŘ k sobě přistoupí

TESAŘ: Neříkal jsem to? Ještě před týdnem jsem říkal v cechu, že dojde k těžkým sporům.

JETTER: Copak je to pravda, že ve Flandřích drancovali kostely?

TESAŘ: Kostely a kláštery do hola vyrabovali! Nic tam nenechali nežli čtvero nahých zdí. Samá sebránka! a tím se z naší dobré věci stává špatná. Měli jsme dřív regentce vyložit všechna svá práva, jedno po druhém, a houževnatě na nich trvat. Jestliže teď mluvíme, jestliže se teď srocujeme, hned se řekne, že jsme zajedno s těmi štváči.

JETTER: To si tak myslí každý: co do toho budeš první strkat nos, když je od nosu tak blízko ke krku!

TESAŘ: Je mi úzko, když to začne vřít v chátře; mezi těmi všemi, kteří nemají co ztratit. To, čeho se i my dovoláváme, je jim leda záminkou, a tak přivádějí zemi do neštěstí. (Přistupuje Soest:)

SOEST: Dobrý den, pánové! Co je nového? Je to pravda, že obrazoborci mají namířeno zrovna sem?

TESAŘ: Jen ať tady na něco sáhnou!

SOEST: Vyzvídal jsem na vojákově, jak u mne kupoval tabák. Regentka, je to taková statečná a moudrá žena, ale tentokrát je bez sebe, je celá pryč. Je to asi náramně zlé, když se takřka schovává za svou stráž. Hrad je silně obsazen. Dokonce si šeptají, že chce utéci z města.

TESAŘ: Z města nesmí! Pokud je zde, máme ochranu a my ji budem hlídat líp než její vousáci. Ba na rukou ji budem nosit, uchová-li nám naše svobody a výsady. (Přistoupí mydlář.)

MYDLÁŘ: Ošklivé hádky! Povážlivé hádky! Začínají se nepokoje a špatně se to skončí! – Mějte se na pozoru a zachovejte klid, aby vás neměli za povstalce.

SOEST: Podívejme, to přichází sedm řeckých mudrců.

MYDLÁŘ: Však já vím, hodně je jich, co potají drží s kalvinisty, na biskupy nasazují a ani krále nemají v úctě. Ale kdo je věrný poddaný, kdo je upřímný katolík – (Ponenáhlu přistupují a poslouchají lidé rozličného povolání; mezi nimi je Vansen.)

VANSEN: Zdař Bůh, pánové! Nic nového?

TESAŘ: S tím se nezahlazujte, to je špatný chlap.

JETTER: Není to písař u doktora Wietse?

TESAŘ: Měl už mnoho pánů. Zprvu byl písařem, a že ho jeden chlebdárce po druhém vyhazoval – to pro samé darebácké kousky –, fušuje teď do řemesla notářům a advokátům. Korala to je.

(Sbíhá se více lidu; stojí v houfech.)

VANSEN: Taky se shromažďujete a sestrukujete hlavy. Stojí to za to.

SOEST: Taky si to myslím.

VANSEN: Kdyby teď ten či onen měl odvalu a ten či onen dal rozum, v tu ránu bychom rozbili španělské okovy.

SOEST: Pane! Jak to mluvíte? My jsme přísahali králi.

VANSEN: A král zase nám. Nezapomínejte.

JETTER: Taky pravda. Řekněte, co si myslíte.

NĚKOLIK JINÝCH OBČANŮ: Slyšte, ten se v tom vyzná. Ten má za ušima!

VANSEN: Měl jsem starého pána a ten měl pergameny a listiny o prastarých závazcích, smlouvách a právech; dával na nejvzácnější knihy. V jedné byla zapsána naše celá ústava: jak nám, Nizozemcům, zprvu vládla jednotlivá knížata, a to po dávných řádech, výsadách a zvyklostech; jak naši předci měli naprostou úctu k svému knížeti, pokud jim vládl, jak se

slušelo; a jak se ihned přihlásili, sotva si chtěl něco dovolit. Stavové mu bedlivě koukali na prsty: a každá provincie, i ta nejmenší, měla své stavy, své zemské zastoupení.

TESAŘ: Držte jazyk za zuby! To přec dávno víme! Každý pořádný občan je s dostatek zpraven o ústavě.

JETTER: Jen ho nechte mluvit; aspoň se zas dovíme víc.

SOEST: Má docela pravdu.

NĚKOLIK JINÝCH OBČANŮ: Vypravujte! Vypravujte! to člověk neslyší každý den.

VANSEN: Takoví jste vy, páni občané! Žijete si jen tak den ze dne; a jako jste svou živnost převzali od rodičů, tak necháte vládu, aby si s vámi dělala, co se jí uráčí. Neptáte se po zvyklostech, po historii, po vladařovu právu. A protože o to nedbáte, zadržli vám Španělé přes hlavu síť.

SOEST: Kdopak na to myslí? Jen když má svůj vezdejší chléb.

JETTER: Zpropadeně! Pročpak se taky nikdo neumane, aby nám to pověděl?

VANSEN: Tak já vám to teď povím. Král ve Španělich, kterému se šťastnou náhodou dostalo veškerých našich provincií, nesmí si v nich přece počínat jinak než drobná knížata, jež jich měla jen několik. Chápete to?

JETTER: Vyložte nám to!

VANSEN: Je to jasnější nad slunce. Copak nemusíte být souzeni podle svých zemských práv? Odkud by to bylo?

OBČAN: To je pravda.

VANSEN: A nemá občan bruselský jiná práva než antverpský? a antverpský jiná než gentský? Odkudpak by to bylo?

JINÝ OBČAN: Přisámboh, že ano.

VANSEN: Ale když to nadále strpíte, zatočí s vámi v brzku jinak. Fuj! Co nesvedl Karel Smělý, Friedrich Válečný, Karel Pátý, to provádí teď Filip pomocí ženy.

SOEST: Ba, ba! Stará knížata to taky už zkoušela. 56

VANSEN: Arciže! – Naši předkové dávali pozor: když se na některého pána rozhněvali, tak mu lapili syna a dědice, podrželi si ho u sebe a nevydali ho, leč až si vymohli nejlepší podmínky. Naši otcové, to byli kabrňáci! ti věděli, co jim je k dobru! ti dovedli, čeho bylo třeba, uchopit a stanovit! To byli mužové! Však proto jsou taky naše privileje tak zřejmé, naše svobody tak zajištěny.

MYDLÁŘ: Co mluvíte o svobodách?

LID: O našich svobodách, o našich privilejiích! Vypravujte ještě o našich privilejiích.

VANSEN: Obzvlášť my, Brabantští, jsme nejskvěleji obdařeni, ačkoli každá provincie má své vlastní výhody. Já jsem to všechno četl.

JETTER: Vyjmenujte je.

SOEST: Vykládejte.

OBČAN: Prosím vás.

VANSEN: Předně stojí psáno: Vévoda Brabantský budiž nám pánem dobrotivým a věrným.

SOEST: Dobrotivým? Tak to tam stojí?

JETTER: A věrným? Je to pravda?

VANSEN: Jak vám říkám. Je nám zavázán stejně jako my jemu. Za druhé: nižádné moci nebo vlastní vůle na nás nedokazuj, ani neprojevuj, aniž jakýmkoli způsobem nehodlej ji povolovati.

JETTER: Krásně, krásně! Nedokazuj.

SOEST: Ani neprojevuj.

JINÝ: Aniž nehodlej ji povolovati! To je to hlavní. Nikomu a pražádným způsobem ji nepovolovati.

VANSEN: Tak to tam doslova stojí.

JETTER: Opatřte nám tu knihu.

OBČAN: Ano, musíme ji mít.

JINÝ: Tu knihu! tu knihu!

JINÝ: Půjdem s tou knihou k regentce.

JINÝ: A vy, pane doktor, budete naším mluvčím.

MYDLÁŘ: Jsou to hlupáci!

JINÝ: Ještě něco z té knihy!

MYDLÁŘ: Cekne-li ještě, vyrazím mu zuby.

LID: To bychom se podívali, jestli mu někdo ublíží. Řekněte nám něco o těch privilejích! Máme ještě víc privilejí?

VANSEN: A kolik! a jak dobrých a prospěšných! Dále tam stojí: Zeměpán nepolepšuj stavu duchovního aniž jej rozmnožuj bez souhlasu šlechty a stavů! Pamatujte si to! Rovněž nepozměňuj stavu země.

SOEST: Tak to tam je?

VANSEN: Ukáži vám ten zápis, je z doby přede dvěma, třemi sty lety.

OBČANĚ: A my trpíme ty nové biskupy? Šlechta nás musí chránit, zvedném odpor!

JINÍ: A od inkvisice se necháme vhánět do úzkých?

VANSEN: Vaše vina.

LID: Máme ještě Egmonta! Máme ještě Oraňského! Ti se starají o naše blaho.

VANSEN: Vaši bratří ve Flandřích s dobrým dílem už započali.

MYDLÁŘ: Ty pse! (Uhodí ho.)

JINÍ (bránice Vansena): Tys taky Španěl?

JINÝ: Co? Toho poutivce budeš bít?

JINÝ: Toho učeného pána? (Vrhnou se na mydláře.)

TESAŘ: Pro smilování boží, pokoj! (Jiní se vměšují do sporu.) občané, co s tím chcete? (Kluci hvízdají, házejí kamením, štvou na ně psy. Občané stojí a lelkují, přibíhají lidé, jiní se klidně procházejí, jiní provádějí frašky a taškařiny, povyku jí a výskají): svobodu a privileje! privileje a svobodu! (Přichází s průvodem Egmont.)

EGMONT: Klid, občané, klid! Co se děje? Upokojte se! Dostaňte je od sebe!

TESAŘ: Milostivý pane, přicházíte jak anděl s nebe. Ticho! Copak nevidíte? Hrabě Egmont! Vzdejte čest hraběti Egmontovi!

EGMONT: Taky zde? Co to děláte? Měšťané proti měšťanům! Což ani blízkost naší královské regentky tu potrhlost nezamezí? Rozejděte se, jděte každý za svou živností. Je to špatné znamení, že zahálíte o všedních dnech. Co se tu dělo? (Vřava se utiňuje, všichni stojí kolem Egmonta.)

TESAŘ: Perou se pro své privileje.

EGMONT: A ještě je svévolně zničí. – A kdo jste vy? Zdá se mi, že jste počestní lidé.

TESAŘ: Snažíme se o to.

EGMONT: Jakého řemesla?

TESAŘ: Tesař; mistr cechu.

EGMONT: Vv?

SOEST: Kramář.

EGMONT: Vy?

JETTER: Krejčí.

EGMONT: Vzpomínám si, byl jste jeden z těch, kdo pro mé sloužící šili livreje. Jmenujete se Jetter.

JETTER: Uctivé díky, že si to ještě pamatujete.

EGMONT: Koho jsem jednou viděl a s kým jsem [jednou mluvil, toho tak lehce nezapomenu. – Pokud můžete, občané, udržovat pokoj, snažte se o to; jste už beztoho dosti špatně zapsáni. Nedrážděte již krále, konec konců je to on, kdo má v rukou moc. Řádný občan, jenž se poctivě a pilně živí, má všude tolik svobody, kolik potřebuje.

TESAŘ: Ach ano, toť právě, co nás tísní. Darmošlapové, pijáci a lenoši, ráčí-li vaše milost dovolit, ti z dlouhé chvíle štvou a z hladu se šťourají v privilejiích, nalhávají lehkověrným zvědavcům povídačky, a aby jim někdo zaplatil džbánek piva, pouštějí se do hádek a mohou

tak tisíce lidí uvrhnout do neštěstí. To je jim zrovna vhod. My si své domy a skříně příliš dobře opatrujem, tak by nás od nich rádi požárem odehnali.

EGMONT: Dostane se vám v tom naprosté podpory, jsou již učiněna opatření, aby se zlu mocně čelilo. Buďte pevní proti cizímu učení a nemyslete si, že se privileje zajišťují vzpourou. Zůstaňte doma; nepřipouštějte, aby se na ulicích srocovali. Rozumní lidé dokáží mnoho. (Zatím se větší díl houfu rozutekl.)

TESAŘ: Díky Vaší Jasnosti, díky za dobré mínění! Uděláme vše, co na nás je. (Egmont odejde.) Milostivý pán to je! pravý Nizozemec! ani potuchy po španělském způsobu.

JETTER: Toho mít za regenta, poslouchali bychom rádi.

SOEST: To si král rozmyslí. Ten úřad obsazuje vždycky jen svými lidmi.

JETTER: A oděv jsi viděl? Podle nejnovějšího španělského střihu.

TESAŘ: Krásný pán!

JETTER: A jeho krk, to by bylo pochutnáníčko pro mistra popravčího.

SOEST: Zbláznil ses? co tě to napadá?

JETTER: Hloupé dost, že člověka něco takového napadne. – Ale mně už se tak děje. Jak na někom vidím krásný dlouhý krk, hned si bezděky pomyslím: ten by se tak stínal! – Zatracené

exekuce! ne a ne mi jít s myslí. Když hoši plovou a já tak vidím nahý hřbet, hned si jich připamatuji celý tucet, jak jsem je viděl mrskat. Potkám-li břicháče, je mi, jako bych ho už viděl péci na rožni. V noci ve snách mi to škube ve všech údech; ani chvilinku klid a oddech. Každé veselí, každý žert se mi vytrácí z paměti; mám ty děsné obrazy jakoby do mozku vpáleny.

EGMONTŮV BYT

U stolu s papíry TAJEMNÍK; neklidně se zvedne

TAJEMNÍK: Pořád, ještě nejde a já už dvě hodiny čekám s perem v ruce a s papíry před sebou. A zrovna dnes bych rád tak brzy odešel. Půda mi hoří pod nohama! Samou nedočkavostí bych utekl. „Ať jsi tu přesně,“ nakazoval mi, než odešel; a teď nepřichází. Je tolik práce, do půlnoci nebudu hotov. Arci, někdy přimhouří oko, ale milejší by mi bylo, kdyby byl přísný a včas mne propouštěl. Pak bych si to už zařídil. Už jsou to dvě hodiny, co odešel od regentky; kdoví, koho to zas na cestě chytil. (Vstupuje Egmont.)

EGMONT: Jak to vypadá?

TAJEMNÍK: Jsem připraven a tři poslové čekají.

EGMONT: Dlouho jsem ti asi nepřicházel; že se tak mrzutě tváříš.

TAJEMNÍK: Abych vyhověl vašemu rozkazu, čekám tu již dlouho. Zde jsou listiny!

EGMONT: Doña Elvira se na mne rozhněvá, uslyší-li, že jsem tě zdržel.

TAJEMNÍK: Ráčíte žertovat.

EGMONT: Ne, ne! Nestyd' se! Máš dobrý vkus. Je hezká a mně je to docela vhod, že máš na zámku přítelkyni. Co je v dopisech?

TAJEMNÍK: Ledacos. Potěšujícího málo.

EGMONT: Tím lépe, že máme radost doma a nepotřebujeme na ni čekat zvenčí. Mnoho došlo?

TAJEMNÍK: Dost, a tři poslové čekají.

EGMONT: Pověz, co; to nejnaléhavější.

TAJEMNÍK: Naléhavé je všechno.

EGMONT: Jedno po druhém, jen rychle!

TAJEMNÍK: Hejtman Breda posílá relaci, co se dále sběhlo v Gentu a v okolí. Vzbouření už větším dílem ustalo. –

EGMONT: Píše asi ještě o jednotlivých nezbednostech a zbrklotech?

TAJEMNÍK: Ano! Ještě se leccos přihází.

EGMONT: Toho mne ušetř.

TAJEMNÍK: Ještě šest jich bylo zatčeno, že u Wervicqu strhli mariánskou sochu. Ptá se, má-li je dát pověsit jako ty předešlé.

EGMONT: Jsem věšení syt. Ať je dá zmrskat a pak ať táhnou.

TAJEMNÍK: Dvě z nich jsou ženy; taky zmrskat?

EGMONT: Těm ať dá výstrahu a pak ať je pustí.

TAJEMNÍK: Brink z Bredovy kumpanie chce se ženit. Hejtman doufá, že mu to zakázete. Píše, že u houfu je už tolik ženských, že, až vytáhnem, nebude to jako vojenský pochod, ale jako tažení cikánů.

EGMONT: Tomu to ještě projde! Je to krásný mladý chlap; jak jsem se loučil, snažně o to prosil. Ale pak to už nikomu nebude povoleno. Ačkoli je mi ze srdce líto, že těm chudákům, beztak zle trápeným, musím zapovídat, z čeho by měli nejhezčí vyražení.

TAJEMNÍK: Dva z vašich lidí, Seter a Hart, ublížili jednomu děvčeti, dcerce hostinského. Dostali ji o samotě a holka se jim neubráníla.

EGMONT: Je-li to poctivá dívka a jestli ji znásilnili, ať je dá tři dni po sobě mrskat, a májí-li nějaký majetek, ať z něho zabaví tolik, aby holka měla na výbavu.

TAJEMNÍK: Jeden z cizích učitelů procházel tajně městem Comines a dopadli ho. Přisahá, že se ubírá do Francie. Podle vydaného rozkazu má být sťat.

EGMONT: Ať ho tiše dopraví na hranice a ať ho ujistí, že po druhé jen tak neuklouzne.

TAJEMNÍK: Psaní od vašeho výběrčího. Píše, že dochází málo peněz, příští týden prý sotva bude moci poslati požadovanou částku, tím povstáním prý se do všeho dostal naprostý zmatek.

EGMONT: Peníze musí poslat, ať se stará, kde je opatří.

TAJEMNÍK: Píše, že udělá, co může, a že konečně zažaluje a dá zatknout Raymonda, který je už tak dlouho vašim dlužníkem.

EGMONT: Ten přece slíbil, že zaplatí.

TAJEMNÍK: Posledně určil si sám lhůtu čtrnácti dnů.

EGMONT: Tak ať mu povolí čtrnáct dalších; a potom ať proti němu zakročí.

TAJEMNÍK: Jednáte správně: on ne že by nemohl platit, ale nechce; jakmile uvidí, že nežertujete, zvážní a zaplatí. – Dále píše výběrčí, že zadrží starým vojákům, vdovám a

několika jiným, komu vyplácíte žold z milosti, půlměsíční dávku: zatím že už něco najde a oni ať se nějak zařídí.

EGMONT: Jak to, zařídí? Ti lidé potřebují peněz naléhavěji než já. Tak to ať nedělá.

TAJEMNÍK: Odkud tedy poroučíte, aby vzal peníze?

EGMONT: To je jeho starost; už v předešlém dopise mu to bylo řečeno.

TAJEMNÍK: Vždyť proto činí ty návrhy.

EGMONT: Tyhle nestojí za nic; tak ať si vymyslí něco jiného. Ať se vyťasí s návrhy, které lze přijmout, a především ať opatří peníze.

TAJEMNÍK: Psaní hraběte Olivy jsem opět sem položil. Promiňte, že vám je připomínám. Starý pán zaslouží si přede všemi jinými obšírné odpovědi. Chtěl jste mu sám psát. Opravdu, miluje vás otcovskou láskou.

EGMONT: Já se k tomu nedostanu. A z mnoha odporných věcí tou nejodpornější je mi psát. Vždyť ty tak dobře dovedeš napodobit mé písmo, tak mu napiš mým jménem. Očekávám Viléma Oraňského. Nedostanu se k tomu; a chtěl bych sám, aby se mu na jeho rozklady odpovědělo nějak hodně chlácholivě.

TAJEMNÍK: Řekněte mi, co si tak asi o tom myslíte; já už odpověď sestavím a přinesu vám ji. Napsána bude tak, že i na soudě to bude uznáno za váš rukopis.

EGMONT: Podej mi to psaní! (Nahlédne do něho.) Dobrý poctivý starče! Byls už i za mlada tak rozvážlivý? Nikdy jsi hradeb nestékal? V bitvě zůstávalš tam, kde radí moudrost, vzadu? – Ten věrný, starostlivý muž! Chce mému životu a mému štěstí a necítí, že je už mrtev, kdo žije pro svou bezpečnost. – Napiš mu: aby se nestrchoval; že jednám, jak musím, a že už budu ve střehu; své vážnosti u dvora ať užije na můj prospěch a ať je ubezpečen mým hlubokým díkem.

TAJEMNÍK: To je vše? Ale on očekává daleko víc.

EGMONT: Co mu mám ještě říci? chceš-li nadělat více slov, je to tvoje věc. Pořád se to točí okolo toho jednoho bodu: mám prý žít, jak se mi nechce žít. Že jsem radostně myslí, že беру věci na lehkou váhu, že žiji rychle, toť mé štěstí a nezaměním je za bezpečí hrobky. Je tomu tak, nemám zkrátka k španělské životosprávě ani kapičky krve v žilách, nemám chuti naladovat své kročeje podle té nové dvorské kadence, která je ve všem tak uvážlivá. Cožpak žiji proto, abych o životě přemýšlel? což se nesmím těšit přítomným okamžikem, jen abych byl tím jistější tím, který přijde? a ten si mám zase rozdírat starostmi a výčitkami?

TAJEMNÍK: Prosim vás, pane, nebuďte na toho dobrého muže tak drsný a tak příkrý. Vždyť býváte ke každému laskav. Řekněte mi přívětivé slovo, jímž bych vašeho ušlechtilého přítele upokojil. Podívejte se, jak je pln péče o vás, jak se vás jen zlehka dotýká.

EGMONT: A přece se po každé dotýká té jedné struny. Odedávna ví, jak odporná mi jsou taková kázání čka, jen matou, nic nepomáhají. A kdybych byl náměsíčník a obcházel vysoko na domě po nebezpečném štítě, je to přátelské, zavolati na mne jménem a varovati mne, probudit mne a tak usmrtit? Nechte každého, ať kráčí svou stezkou a sám ať na sebe dává pozor.

TAJEMNÍK: Vám se sluší být bez starosti; kdo vás však zná a miluje –

EGMONT (dívaje se do listu): Tady zas ohřívá ty staré báchorky, co jsme jednoho večera tropili a mluvili v lehké svévoli družnosti a vína, a jaké z toho důsledky a jaké důkazy byly vyvozovány a vláčeny po celém království. – Nuže dobrá, dali jsme svým sloužícím na rukávy vyšít čapky s rolničkami a bláznovské maškarády a pak jsme tu potrhlou ozdobu zaměnili za svazek šípů: symbol to ještě nebezpečnější pro všechny, kdo chtějí vykládat, co za výklad vůbec nestojí. Tu a onu pošetilost jsme v rozmarné chvílce počali a hned porodili; zavinili jsme, že celý ušlechtilý zástup gueusů žebráckými mošnamy a tím svým dobrovolně přijatým přízviskem v posměšné pokoře připomínal králi zanedbávanou jeho povinnost; provinili jsme se - - Nu, a co na tom? což je masopustní šprým hned velezrada? proč nám závidět ty krátké strakaté cáry, jimiž mladistvá odvaha a rozjařená obrazivost ověšuje naše chudobně nahé živobyty? Berete-li život přespříliš vážně, co z něho máte? Neprobouzí-li nás jítro k novým radovánkám, nezbyvá-li nám k večeru naděj na rozkoš, stojí pak vůbec za to, abychom se oblékali a svlékali? Cožpak mi slunce dnes září proto, abych dumal nad tím, co bylo včera, a abych probadával a vystarával, co se nedá dovybadat ani dovystarat, sudbu dne, jenž teprve přijde? Daruj mi tyhle úvahy, přenecháme je žákům a dvořanům: ti ať si přemyšlují a vymýšlejí, ti ať se nesou a plíží, ať se dostanou, kam mohou, ať se doplají, čeho mohou. – Můžeš-li z toho ze všeho něco upotřebit, ale tak, aby epištola nevzrostla na celou knihu, tak je mi to vhod. Tomu dobrému stařečkovi zdá se všechno příliš důležité. Tak přítel, jenž nás dlouho držel za ruku, ji ještě jednou stiskne silněji, to když ji pustit chce.

TAJEMNÍK: Odpusťte mi, pěšího pojímá závrať, vidí-li kohosi chvatným rachotem ujíždět.

EGMONT: Dítě! dítě! ne dále! Jakoby bičování neviditelnými duchy, pádí sluneční ořové času s našeho osudu lehounkým vozem; a nám nezbyvá než s odhodlanou myslí pevně držet otěže a brzo vpravo, brzo vlevo, zde od kamene, zde od pádu ochraňovati kola. Kam jízda letí, kdož ví? Vždyť ujíždějící sotva si vzpomíná, odkud že přišel.

TAJEMNÍK: Pane! Pane!

EGMONT: Stojím vysoko a mohu a musím stoupat ještě výš, cítím v sobě naději, odvahu, sílu. Ještě jsem nedosáhl vrcholu svého růstu, a budu-li jednou nahoře, chci pevně, bez úzkosti, tam stát. Mám-li padnouti, necht' úder hromu, necht' zabouření vichru, ba třebaš i chybný krok mne smete dolů do hlubiny – tam budu ležet s mnoha tisíci. Nikdy jsem nepohrdal tím, abych s dobrými svými druhy ve válce o malou výhru metal krvavý los; a měl bych skrbliti tam, kde jde o celou svobodu živobyťi?

TAJEMNÍK: Můj pane! Nevíte, jaká slova to promlouváte! Bůh vás ochraňuj!

EGMONT: Seber své papíry. Přichází Vilém Oraňský. Vyhotov, co je nejnaléhavější, aby se poslové dostali z města, než se zavrou brány. To ostatní počká. Dopis hraběti nech na zítřek. Neopomeň navštívit El viru, a že ji dávám pozdravovat. – Vyzvěď, jak se má regentka: není prý zdráva, třebaže to skrývá. (Tajemník odejde. Vstoupí Vilém Oraňský.)

EGMONT: Vítejte, Viléme! Nezdáte se mi docela klidný.

VILÉM: Co říkáte našemu rozhovoru s regentkou?

EGMONT: Ve způsobu, jak nás přijala, neshledal jsem nic neobvyklého. Tak jsem ji vídal už několikráte. Nezdála se mi docela zdráva.

VILÉM: Nevšiml jste si, že byla zdržlivější než jindy? Zprvu jako by klidně schvalovala naše chování za nové vzpoury davu, pak poznamenala, že to na nás přec jen může vrhnout i pochybné světlo, a pak se vrátila k svému starému, obvyklému předmětu: že nikdy nebyla s dostatek uznána její laskavost, její přátelská dobrota k nám Nizozemcům, že tento záměr

jejího vladaření byl vždycky zlehčován, že všechno spěje jinam než by chtěla, že ona už je tím znavena a král že se musí odhodlati k jiným opatřením. Slyšel jste to všechno?

EGMONT: Všechno ne, myslil jsem při tom na jiné věci. Je to žena, milý Viléme, a ženy by vždycky rády, aby se všechno pěkně podvolilo jejich něžnému jhu, aby kdejaký Herkules odložil svou lví kůži a hrál si na jednu z jejich pradlen; chtějí, protože jsou smířlivého smýšlení, aby kvas, jenž se zmocnil národa, aby vichr, jež proti sobě rozpoutali mocní soupeři, mohl být zažehnán jediným vlídným slůvkem a aby se u jejich nohou v sladké svornosti družili živlové sebe nepřátelštější. Tak je to s ní, a protože toho nemůže dosíci, nemá jiné cesty než stát se rozmarnou, stěžovat si na nevděk a neprozřetelnost, hrozit děsnými výhledy do budoucnosti a hrozit – že je odhodlána odejít.

VILÉM: Nemyslíte, že tentokrát svou hrozbu uskuteční?

EGMONT: Dojista ne! Kolikrát jsem ji už viděl připravenu na cestu! Kampak by šla? Zde je místodržitelkou, královnou; myslíš, že by ji bavilo u dvora bratrova ztrácet se v bezvýznamnosti anebo jít do Itálie a tam se zamotávat do starých styků rodinných?

VILÉM: Zdá se vám, že se k tomu neodhodlá, protože jste vídali, jak váhá, jak od toho ustupuje; a přec jí to nedá, neboť nové události ji dohánějí k tomu dlouho odkládanému rozhodnutí. A kdyby tedy odešla? a kdyby král na místo ní poslal někoho jiného?

EGMONT: Nuže, ten by přišel a našel by rovněž práce dost. Přišel by s velkými plány, projekty a myšlenkami, jak to všechno upravit, podrobit a udržet, a dnes by ho zabrala tahle maličkost a zítra zas jiná, pozítří by zas narazil na tamtu překážku, celý měsíc by ztrávil s rozvrhy, další zase v mrzutosti, že se mu jeho podniky nedaří, a půl roku by promarnil starostmi o jedinou provincii. Také jemu bude utíkat čas, také jemu se zatočí hlava a věci si půjdou nadále, jak budou chtít, a tak bude bohu děkovat, jestliže, místo aby plul po širých mořích drahou předem stanovenou, uchová v té vichřici svou loď od hrozící skály.

VILÉM: Ale kdyby poradili králi, aby podnikl nový pokus?

EGMONT: Totiž?

VILÉM: Aby se přesvědčil, co si počne trup bez hlavy?

EGMONT: Jak to?

VILÉM: Egmonte, po drahá léta nosím všechno, co se nás týká, v srdci, stojím neustále jakoby nad šachovnicí a nepodceňuji ni žádný tah odpůrcův; a tak jako se zahálčiví lidé s největší péčí starají o taje přírody, tak já to mám za povolání a povinnost každého knížete, aby znal smýšlení i rady všech táborů. Mám pádný důvod obávat se, že dojde k výbuchu. Král jednal dlouho podle určitých zásad, teď vidí, že s nimi nevystačí; je nanejvýš pravděpodobno, že to teď zkusí jinou cestou.

EGMONT: Nevěřím. Zestárne-li člověk a už se toho tolik nazkoušel a pořád se v světě ne a ne dostavovat pořádek, tak toho pomalu musí mít už dost.

VILÉM: O jedno se posud nepokusil.

EGMONT: Oč to?

VILÉM: O to, aby šetřil lidu a zahubil knížata.

EGMONT: Kolik se jich toho už dávno obávalo! Ale o to není strach.

VILÉM: Dřív byl o to strach, ponenáhlu se mi to stalo dohadem, posléze jistotou.

EGMONT: A má král věrnější služebníky nežli nás?

VILÉM: My mu sloužíme po svém; a jsme-li mezi sebou, tak jen přiznejme, že dovedeme přesně odvažovat práva králova i svoje.

EGMONT: Jakž jinak? Jsme mu poddaní, jsme jeho máni: arcí v tom, co mu přísluší.

VILÉM: Kdyby si však činil nároky vyšší a kdyby tomu našemu hájení našich vlastních práv říkal prorada?

EGMONT: Dokážeme se hájit. Ať svolá rytíře zlatého rouna, podrobíme se jejich soudu.

VILÉM: A co by byl ortel před vyšetřováním, co trest před ortelem?

EGMONT: Nespravedlivost, a tou se Filip nikdy neproviní; pošetilost, a té nemám za schopna ani jeho ani jeho rádce.

VILÉM: Ale kdyby byli i nespravedliví i pošetilí?

EGMONT: Ne, Viléme, to není možné. Kdo že by si troufal vložit na nás ruku? – Dát nás zajmouti, to by bylo ztracené a marné počínání. Nikoli, oni si netroufají tak vysoko rozvinout prapor tyranie. Vánek, jímž by ta zpráva byla roznesena, stačil by k rozpoutání nesmírného požáru. A kam že směřují? Soudit a zatracovat nemůže samotný král; a chtěli by nám zákeřnicky usilovat o život? – To nemohou chtít. Celý národ by se pak v jediném okamženi sestoupil k strašlivému spolku. Násilnicky by se projevila zášť a věčná odluka od všeho španělského.

VILÉM: Ten plamen by už jen zuřil nad našimi hroby a krev našich nepřátel byla by obětována k marné očiště. Pojď, rozvažme si to, Egmonte.

EGMONT: Jak by jen mohli se toho odvážit?

VILÉM: Alba je na cestě.

EGMONT: Nevěřím tomu.

VILÉM: Já to vím.

EGMONT: Regentka to popírala.

VILÉM: Tím více jsem o tom přesvědčen. Regentka mu ustoupí. Známe jeho krvavého ducha. A vojsko přivádí s sebou.

EGMONT: Nanovo obtěžovat provincie? to vyvolá v lidu značné jitření.

VILÉM: Oni si zajistí hlavy lidu.

EGMONT: Ne! Ne!

VILÉM: Pojd', odejděm. Každý do svojí provincie. Tam přibereme posily. Se zřejmým násilím on nezačne.

EGMONT: Což ho nemusíme uvítat, až přijede?

VILÉM: Budem otálet.

EGMONT: A povolá-li nás po svém vjezdu jménem královým?

VILÉM: Budeme se vmlouvati.

EGMONT: A bude-li naléhat?

VILÉM: Omluvíme se.

EGMONT: A bude-li stát na svém?

VILÉM: Nedostavíme se zkrátka.

EGMONT: A tím vypovíme válku a budeme vyhlášeni za buřiče. Viléme, nenech se svádět svým důmyslem; vím, že to není strach, co ti radí k odjezdu. Rozvaž si ten krok.

VILÉM: Již jsem jej rozvážil.

EGMONT: Považ, co zavineš, mylíš-li se: nejzhubnější válku, jaká kdy nějakou zemi pustošila. Tvůj odpor stane se signálem, jenž provincie na jeden ráz povolá do zbraní a ospravedlní jakékoli ukrutenství Španělů, kteří odedávna pasou jen po zámince k němu. Co jsme dlouho namáhavě utišovali, rozeštveš jediným pokynem a povstane nejstrašlivější zmatek. Pomysli na města, na šlechtu, na lid, na obchod, na orbu a živnosti! a vzpomeň spuštění a vražd! – V poli sic klidně voják přihlíží, kterak vedle něho druh padá mrtev – Leč po proudu budou ti vstříc připlouvat mrtvoly občanů, dětí, panen, takže zděšen tu budeš stát, nevěda, či to vlastně věc obhajuješ, když hynou ti, za jejichž svobodu ses chopil zbraní. A jak ti bude, až si budeš musit potichu říci: chopil jsem se jich za svou vlastní bezpečnost.

VILÉM: Nejsme soukromé osoby, Egmonte. Tak jako se sluší, abychom se za tisíce obětovali, tak se i sluší, abychom se pro tisíce uchovali.

EGMONT: Kdo se uchovává, musí sám sobě se stát podezřelým.

VILÉM: Kdo se zná, může jít bezpečně dopředu i nazad.

EGMONT: Ze zla, jehož se obáváš, stane se tvým skutkem jistota.

VILÉM: Je moudré a odvážné utkati se se zlem, jehož nelze odvrátit.

EGMONT: Při tak velkém nebezpečí nutno vzít v počet i nejmenší naději.

VILÉM: Nemáme už místa pro nejmenší krok, těsně před námi je propast.

EGMONT: Cožpak je králova přízeň tak úzká půda?

VILÉM: Úzká ne: kluzká.

EGMONT: Přísám bůh, křivdí se mu. Nesnesu, aby o něm soudilo nespravedlivě! Je synem Karla Pátého, není schopen nízkého činu.

VILÉM: Králové nečiní nic nízkého.

EGMONT: Zaslouhuje si, abychom ho lépe znali.

VILÉM: Právě, že ho známe, máme výstrahu, abychom nevyčkávali nebezpečné zkoušky.

EGMONT: Žádná zkouška není nebezpečná, máme-li k ní odvahu.

VILÉM: Mluvíš popuzeně, Egmonte.

EGMONT: Věřím jen svým vlastním očím.

VILÉM: Ó kéž bys tentokrát se díval mýma! Příteli, protože je máš otevřeny, domníváš se, že jsi vidoucí. Jdu! Ty tedy vyčkej Albova příchodu a Bůh buď s tebou! Snad tě zachrání, že já tu nebudu. Snad že ten drak si bude myslet, že to není pořádný lup, nemůže-li nás pozřít oba najednou. Snad bude váhat, aby svůj úklad provedl tím bezpečněji, a snad že do té doby prohlédneš, jak se věci ve skutečnosti mají. Ale pak rychle! rychle! Zachraň se, zachraň! – Buď zdrav! – Dbej, aby nic tvé pozornosti neušlo: kolik vojska s sebou přivede, jak obsadí město, jakou moc podrží regentka, jak budou smýšletí tví přátelé. Dej mi zprávu. – – – Egmonte! –

EGMONT: Čeho si přeješ?

VILÉM (bera ho za ruku): Dej se přemluvit! Pojd' se mnou!

EGMONT: Jak? Ty pláčeš, Viléme?

VILÉM: Plakat nad ztraceným je také mužné.

EGMONT: Ty mne máš za ztraceného.

VILÉM: Jsi ztracen. Uvaž to! Zbývá ti jen krátká lhůta. Buď zdrav. (Odejde.)

EGMONT (sám): Že na nás myšlenky jiných lidí mají takový vliv! Mne by to bylo nikdy nenapadlo a tento muž přenáší své obavy do mého nitra. Pryč! – Tot' cizí krůpěj v mé krvi. Dobrá přírodo, vyvrž ji zase! A abych shladil ty dumavé vrásky na svém čele, na to je přec ještě milý jeden lék.

TŘETÍ DĚJSTVÍ

REGENTČIN PALÁC

MARKÉTA PARMSKÁ: Mohla jsem si to myslit. Když si tak žijeme v lopotě a práci, zdá se nám pořád, že děláme, co mužem; a kdo jen zdaleka přihlíží a poroučí, taky zas požaduje, co může. – Ach, ti králové! – To bych byla neřekla, že mne to takhle bude mrzet. Je to tak krásné, vládnout! – A poděkovat se? – Nechápu, jak to mohl můj otec udělat; ale já to chci udělat taky.

V pozadí se zjeví MACHIAVELLI

REGENTKA: Přistupte, Machiavelli. Přemýšlím zrovna o bratrovu psaní.

MACHIAVELLI: Smím vědět, co v něm je?

REGENTKA: Tolikéž něžné pozornosti ke mně, jako péče o jeho státy. Velebí vytrvalost, píli a věrnost, s nimiž jsem dosud bděla nad právy jeho veličenstva v těchto zemích. Lituje mne, že mi nevázaný lid působí tolik trampot. Je tak dokonale přesvědčen o hloubce mého úsudku, je tak nad obyčej spokojen s mou prozíravostí, že skoro musím říci: ten dopis je na krále psán až příliš krásně; na bratra dozajista.

MACHIAVELLI: Není to po prvé, co vám dává najevo svou oprávněnou spokojenost.

REGENTKA: Ale po prvé, že to je jen řečnický obrat.

MACHIAVELLI: Nerozumím vám.

REGENTKA: Hned porozumíte. – Neboť pokračuje: bez vojáků, bez malé armády prý tu budu vždycky dělat jen smutnou figuru; učinili jsme prý chybu, že jsme dbali stížností obyvatel a odvolali vojsko z provincií; je toho mínění, že posádka, sedící občanu na šíji, už svou tíží mu brání v drzé volnosti.

MACHIAVELLI: To by způsobilo krajní vzrušení.

REGENTKA: Ale král, jak slyšíš, je toho mínění. – Je toho mínění, že by zdatný generál, takový, který by byl vůbec nepřístupen hlasům prostého citu, co nevidět mohl zatočit s lidem i se šlechtou, s občany i se sedláky: a proto posílá se silnou armádou – vévodu Albu.

MACHIAVELLI: Albu?

REGENTKA: To je ti divné?

MACHIAVELLI: Říkáte, že posílá. Patrně se táže, má-li Poslati?

REGENTKA: Král se netáže. Král posílá.

MACHIAVELLI: To budete mít zkušeného válečníka ve svých službách.

REGENTKA: Ve svých službách? Mluv, jak myslíš, Machiavelli.

MACHIAVELLI: Nerad bych vás předešel.

REGENTKA: A já bych se musila přetvařovat, kdybych nedoznala: Dotýká se mne to, velmi citelně se mne to dotýká. Raději bych, aby to bratr řekl rovnou, jak si to myslí, než aby podpisoval kulaté epištoly, jež koncipuje státní tajemník.

MACHIAVELLI: Copak nenahlédnou –?

REGENTKA: Však já je znám vnitř i zevně. Rádi by to měli vyčištěno a vymeteno, a protože sami se do toho nedají, důvěřují kdekomu, kdo se dostaví s koštětem v ruce. Věřu, je mi, jako bych viděla krále a jeho státní radu vyšity tady na čalounu.

MACHIAVELLI: Tak živě?

REGENTKA: Ani vlásek nechybí. Jsou mezi nimi dobří lidé. Poctivý Rodrigo, tak zkušený a mírný jenž nechce příliš vysoko, ale nic nepustí z ruky; přímý Alonzo; pilný Freneda; pevný Las Vargas a ještě několik jiných, kteří se svezou, je-li dobrá strana u vesla. Jenže tu sedí ten Toled'an s kovovým čelem a vpadlýma očima krutého žáru, mumlá něco do vousů o ženské dobrotě, o nečasné shovívavosti a o tom, že se ženské sice nesou na zajezděných koních, ale štolbové že to jsou špatní: a podobných žertíků víc, jak jsem je druhdy musila slýchat od pánů politiků.

MACHIAVELLI: Vzala jste na ten obraz věru syté barvy.

REGENTKA: Jen dozněte, Machiavelli: Ve všech odstínech, které mi jsou po ruce, není té žlutěmiědé žlučovité černi, jakou má Albova tvář a jako je barva, jíž maluje on. U něho je každý hned rouhavý neznaboh, hned tupitel královského majestátu, neboť pak je lze hned všechny na kolo vplétat, na kůl vrážet, čtvrtit a upalovat. – Co jsem zde udělala dobrého, na dálku se jistě ztrácí, právě že to je dobré. – To on se zakousne do kdejaké svévole, i když je už po ní, zaznamená kdekterý už usmířený nepokoj, a najednou bude mít král před očima samé zákeřnictví a spiklenectví a zbůjnictví, že si bude představovat, jako by se tu vespolek požírali, zatím co u nás je přeletná nějaká nevychovanost hrubého lidu dávno zapomenuta. I pojme proti těm chudákům hlubokou zášť, bude se na ně dívat jako na ohavy, jako na zvířata a netvory, bude se ohlížet po ohni a meči a bude si namlouvat, tak že se krotí lidé.

MACHIABELLI: Zdáte se mi příliš prudká, přeceňujete to. Což nezůstanete regentkou?

REGENTKA: To znám. On si přinese instrukci – – Dost jsem už zestárla v státnických službách, abych nevěděla, jak lze někoho vytlačit a při tom mu nebrat jeho úrad. – Nejprve přinese tu instrukci, bude neurčitá a mnohoznačná, ale jeho působnost se bude rozšiřovat, protože mu k tomu dána moc, a když si budu stěžovat, vymluví se na nějakou jinou instrukci; řeknu-li, že ji chci vidět, najde si plno vytáček; budu-li stát na svém, vytasí se s listinou a v té bude něco docela jiného; a nedám-li mu pokoj, už se na mne vůbec nebude ohlížet. – A zatím už bude mít provedeno všechno, čeho se bojím, a vše, čeho bych si přála, bude znemožněno.

MACHIABELLI: Přál bych si, abych vám mohl omlouvat.

REGENTKA: Co jsem s nevýslovnou trpělivostí zažehnávala, to on svou tvrdostí a svými ukrutnostmi znova rozpoutá; na své oči budu vidět, že je veta po mém díle a nadto budou jeho skutky mně klást za vinu.

MACHIABELLI: Račiž Vaše Výsost vyčkati.

REGENTKA: Tolik moci nad sebou mám, abych nemrkala. Jen ať si přijde; ustoupím mu ve vši zdvořilosti, ještě než mne vytlačí.

MACHIAVELLI: Tak rychle jste odhodlána k tomu významnému kroku?

REGENTKA: Tíže než si představuješ. Kdo přivykl vládnout, kdo má od let den co den osud tisíců ve svých rukou, ten sestupuje s trůnu jak do hrobu. Ale líp takto, než zůstat mezi živoucími jako pouhý přízrak a lichým zdáním chtít se udržet na místě, které už zdědil někdo jiný, kdosi, kdo je po pravdě a v síle má.

KLÁRČINO OBYDLÍ

KLÁRKA: MATKA

MATKA: Takovou lásku jako Brackenburkovu jsem jaktěživa neviděla; já myslela, že to bývá jen v rytířských románech.

KLÁRKA (Přechází po pokoji, broukajíc si píseň): Nešťastný ten, kdo by nemiloval.

MATKA: On tuší, co máš s Egmontem, a přece si myslím, kdybys na něj byla trochu hodná a kdybys jen chtěla, že by si tě vzal.

KLÁRKA (zpívá):

V slastech
a v strastech
se zmítat a snít,
toužit
a bloudit
a bez klidu žít,
rozjásat nebe,
mít smrtelný žal –
Nešťastný ten,
kdo by nemiloval.

MATKA: Přestaň s tou utahaninkou.

KLÁRKA: Jen mi ji nehaňte, je to jadrná píseň; však jsem jí už leckdy ukolébala velké děcko.

MATKA: Když ty nemáš v hlavě nic jiného, než tu svou lásku. Na všechno pro ni zapomínáš. Brackenburka by sis měla považovat, povídám! S tím bys ještě mohla udělat štěstí.

KLÁRKA: S tím?

MATKA: Baže, přijde čas! – Vy děti se nedíváte do budoucnosti a na naše zkušenosti nedáte. Mládí a to štěstí lásky, všechno má svůj konec a přijde čas, že člověk děkuje bohu, má-li kam zalézt.

KLÁRKA (se zatřese, zmlkne a pak se vzruší): Mami, ať si přijde ta doba a třeba smrt. Ale myslet na ni je příšerné! – A přijde-li a musím-li - - pak, pak se budem chovat jak dovedem! – Egmonte, být bez tebe –? (Plačíc.) Ne, to není možné, není možné.

(Vstupuje Egmont v jezdeckém plášti, klobouk hluboko do čela.)

EGMONT: Klárko!

KLÁRKA (vykřikne, zavravorá): Egmonte! (Pospíchá k němu.) Egmonte! (Obejme ho a spočine v jeho náručí.) Ty dobrý, ty milý, ty sladký! Přišel jsi? Jsi tu!

EGMONT: Dobrý večer, matko!

MATKA: Pozdrav vás Pánbůh, vzácný pane! Má malička div se neusoužila, kdeže tak dlouho jste, zas po celičský den o vás mluvila a zpívala.

EGMONT: Dáte mi přec večeři?

MATKA: Přílišná čest. Jen kdybychom něco měly.

KLÁRKA: Arciže máme! Jen se upokojte, mami, já už to všechno zařídila, schystala jsem něco. Jen mne neprozradte, mami.

MATKA: Moc toho nebude.

KLÁRKA: Jen počkejte! A já si myslím: když je u mne, nemám hlad, tak on by taky neměl být příliš při chuti, jsem-li já u něho.

EGMONT: Myslíš?

KLÁRKA (Zadupe a v nevěli se odvrátí)

EGMONT: Co je ti?

KLÁRKA: Jaký jste to dnes chladný! Ani hubičku jste mi nedal. Pročpak máte ruce zabaleny do pláště, jako nemluvně? To se přec nesluší ani na vojáka ani na milence, mít zabaleny ruce.

EGMONT: Někdy ano, miláčku, někdy ano. Stojí-li voják na výzvědech a chce na nepříteli něco vymámit, tak se sebere, vezme se sám do náručí a všecek se upne, jak provést svou. A milenec –

MATKA: Nesednete si? Neuděláte si pohodlí? Musím do kuchyně. Klárka na nic nemyslí, jste-li tu. Musíte vzít zavděk.

EGMONT: Vaše dobrá vůle mi to už okoření. (Matka odejde.)

KLÁRKA: A má láska není nic?

EGMONT: To ty sama víš nejlíp.

KLÁRKA: Srovnejte ji s čímkoli, máte-li odvahu.

EGMONT: Tak tedy předně. (Odhodí plášť a stojí tu v nádherném úboru.)

KLÁRKA: Jemináčku!

EGMONT: Teď mám ruce volné. (Objímá ji.)

KLÁRKA: Ne, prosím! Vždyť si pomačkáte šaty. (Odstoupí.) Ta nádhera! To se vás nesmím ani dotknout.

EGMONT: Spokojena? Slíbil jsem ti, že jednou přijdu v španělské paradě.

KLÁRKA: Pak jsem už o to neprosila; zdálo se mi, že nechcete. – Je jej, a zlaté rouno!

EGMONT: Tak tady je máš.

KLÁRKA: To ti zavěsil císař?

EGMONT: Ano, děťátko! A kříž a odznak zajišťují tomu, kdo je nosí, nejvyšší výsady. Neuznáme vám zde na zemi žádného jiného soudce nad sebou nežli velkého mistra řádu a shromáždění řádových rytířů.

KLÁRKA: Ach, tebe by směl soudit celý svět! – Ne, ten skvostný samet a ty šňůry a krajky! a skvostné vyšívání! – Oči bych na tom nechala.

EGMONT: Jen se vynadívej.

KLÁRKA: A zlaté rouno! Vyprávěl jste mi o něm a řekl jste, že to je znamení vší velikosti a veleby, kterou lze si získat a zasloužit prací a pílí. Je to přeskvostné – je to jako tvá láska, tu já taky nosím na srdci – A pak –

EGMONT: Copak chceš říci?

KLÁRKA: A pak se to přece zas nedá srovnávat.

EGMONT: Jak to?

KLÁRKA: Tu já přec nezískala prací a pílí. Ani jsem jí nezasloužila.

EGMONT: S láskou je to jiné. Zasloužíš jí, protože se o ni neucházíš – a taky ji získají obyčejně jen ti, kdo se za ní nehoní.

KLÁRKA: To máš ze své zkušenosti? Tu hrdou poznámku jsi udělal sám na sebe? ty, kterého všichni mají rádi!

EGMONT: Kdybych pro ně byl jen něco udělal, kdybych pro ně mohl něco udělat! To je jejich dobrá vůle, že mne mají rádi.

KLÁRKA: Jistě jsi dnes byl u regentky.

EGMONT: Byl.

KLÁRKA: Jsi s ní zadobře?

EGMONT: Aspoň to tak vypadá. Jsme k sobě laskaví a úslužní.

KLÁRKA: A v srdci –?

EGMONT: – jsem jí nakloněn. Každý z nás má své vlastní záměry. Ale to nevádí. Je to výborná dáma, zná své lidi a měla by pronikavý pohled, jenom nebýt podezřívavá. Se mnou má hodně starostí, protože za vším, co dělám, větrí tajemství, a já zatím tajemství nemám.

KLÁRKA: Opravdu? žádné?

EGMONT: Nu! Leda takovou skrytou jednu myšlencečku. Není vína, aby se časem v sudu neusadil vinný kámen. Vilém Oraňský je pro ni arci lepší zábava a neustále nový úkol. O něm jo přesvědčena, že má pořád nějaký tajný umysl a tak neustává se mu dívat na čelo, co asi za ním vězí, a na nohy, kam asi půjdou.

KLÁRKA: A ona: přetvařuje se?

EGMONT: Regentka – a ještě se ptáš?

KLÁRKA: Odpusťte, chtěla jsem se zeptat: je falešná?

EGMONT: Ani víc ani míň než kdokoli, kdo chce dosáhnout, kam míří.

KLÁRKA: Já bych se do toho světa nehodila. Však je taky jako muž, to je jinací žena než my švadleny a kuchařky. Je velká, statečná, odhodlaná.

EGMONT: Ano, pokud to nejde příliš do tuhého. Tentokrát je přec jen trochu bez sebe.

KLÁRKA: Jak to?

EGMONT: Ostatně má na horním rtu knírek a tu a tam jí souží dna. Pravá Amazonka!

KLÁRKA: Majestátní žena! Já bych si netroufala jí přijít na oči.

EGMONT: Nebýváš přec tak bázlivá – Taky by to nebylo ze strachu, jen z panenského studu.

KLÁRKA (sklopí oči, vezme ho za ruku a přitulí se k němu)

EGMONT: Rozumím ti! Ty má holčičko! Nepotřebuješ klopit oči. (Líbá ji na oči.)

KLÁRKA: Nech mě mlčet! Nech, abych tě držela. Nech, abych se ti dívala do očí. A vše v nich našla, útěchu a naděj a radost a zármutek. (Obejme ho a dívá se na něj.) Pověz mi! Pověz! Já tě nechápu! Ty jsi Egmont? Ty jsi hrabě Egmont? Ten velký Egmont, o kterém se pořád mluví, o kterém píší noviny, na němž lpějí všechny provincie?

EGMONT: Ne, Klárko, tím nejsem.

KLÁRKA: Jakže?

EGMONT: Vidíš, Klárko! – Nech mne usednout! – (Posadí se, ona si před ním klekne na stoličku, podepře mu paže o kolena a dívá se na něho.) Ten Egmont, o kterém mluvíš, to je mrzutý panák, to je chladný Egmont; musí se ovládat a dívat se teď tak, teď onak, je štvaný a zbloudilý a popletený, zatím co ho lidé mají za kdovíjak bujného a veselého. Je v lásce u lidu, který neví, co chce, je uctíván a povznášen množstvím, které je k ničemu, obklopován přáteli, na které není spolehnoutí, pozorován lidmi, kteří by mu stůj co stůj chtěli na kobylku, ve věčné práci a námaze, často bez účelu, skoro vždycky bez odměny – nech mne pomlčet o tom, jak se tamten Egmont má a jak mu je u srdce. Ale ten zde, Klárko, ten je klidný, přímý, šťastný, toho miluje a zná to nejlepší srdce na světě, které taky on cele zná a které v plné lásce a důvěře tiskne na svoje. (Objímá ji.) To je ten tvůj Egmont!

KLÁRKA: Takhle mne nech umřít! Na světě není rozkoše nad tuto zde!

ČTVRTÉ DĚJSTVÍ

ULICE

JETTER. TESAŘ

JETTER: Hej! pst! sousede, na slovíčko!

TESAŘ: Jdi si svou cestou a dej pokoj.

JETTER: Jenom na slovíčko! Nic nového?

TESAŘ: Nic, leda že máme zakázáno o tom novém mluvit.

JETTER: Cože?

TESAŘ: Přistupte tady k domu. Mějte se na pozoru! Vévoda Alba vydal hned po svém příjezdu rozkaz, že když spolu na ulici mluví dva nebo tři občané, mají být bez vyšetřování odsouzeni pro velezradu.

JETTER: Běda nám!

TESAŘ: Na hovor o státu je doživotní žalář.

JETTER: Běda naší svobodě!

TESAŘ: Kdo něco řekne proti vládě, propadne hrdlem.

JETTER: Běda našim hlavám!

TESAŘ: A velké odměny slibují se otcům, matkám, dětem, příbuzným, přátelům, služebným, jestliže prozradí zvláštnímu soudu, co se děje uvnitř domu.

JETTER: Vraťme se.

TESAŘ: A poslušným je slíbeno, že jim nebude ublíženo na těle ani na cti ani na statcích.

JETTER: Jaká milost! Však to na mne padlo, hned jak vévoda přišel do města. Od té doby jako by mi obloha byla černě zatažena, visí až na zem, že se musím sehnout, abych do ní nevrazil.

TESAŘ: A jak se ti líbili jeho vojáci? Vid', to jsou jinší chlapi než jakým jsme zvykli.

JETTER: Fuj! Srdce mi to sevře, vidím-li takový houf pochodovat po ulicích. Rovní jako svíčky, oči neodtrhnou, krok jako jeden muž, ať jich je sebe víc. A stojí-li na vartě, tak se na tebe takový prkenný panák podívá, jako by tě chtěl provrtat, a kouká mrzoutsky jak sedm drábů. Ti mi leží v žaludku. Naše městská posádka, to přec byla veselá cháska, lecco si dovolovali, stáli rozkročmo na stráži, klobouk jim seděl na uchu a žili a nechali žít. Ale tihleti čahouni, to jsou stroje a posedl je d'ábel.

TESAŘ: Když takový chlap zavolá Stůj! a namíří, co myslíš, zastavil by ses?

JETTER: To by se mnou bylo amen!

TESAŘ: Pojďme domů.

JETTER: To nedopadne dobře. Sbohem! (Přistoupí Sosest.)

SOEST: Přátelé! Kamarádi!

TESAŘ: Tiše! Pojďme!

SOEST: Už víte?

JETTER: Až moc.

SOEST: Regentka je pryč.

JETTER: Bůh nám buď milostiv.

TESAŘ: Ta nás ještě držela.

SOEST: Zčista jasna a ve vsí tichosti. Nesnášela se s vévodou, pánům nechala vzkaz, že se ještě vrátí, ale nikdo tomu nevěří.

TESAŘ: Bůh pánům odpusť, že na nás dopustili tuhle novou metlu. Mohli to odvrátit. Po našich privilejích je veta.

JETTER: Pro smilování boží, ani slova o privilejích! Čichám vůni jako ráno před popravou: slunce nechce vylézt a páchne to mlhou.

SOEST: Taky Vilém Oraňský zmizel.

TESAŘ: Pak jsme zcela bez ochrany!

SOEST: Ještě je tu hrabě Egmont.

JETTER: Pánu Bohu budiž děkováno! Kéž mu všichni svatí dají sílu, aby dokázal, co dovede. On jediný ještě něco zmůže.

(Vystoupí Vansen.)

VANSEN: Že jich konečně pár vidím, co nezalezli!

JETTER: Udělejte nám to k vůli a jděte si svou cestou.

VANSEN: Zdvořilý zrovna nejste.

TESAŘ: Taky že není čas na komplimenty. Zase vás už svrbí hřbet? Už jste vyhojen?

VANSEN: Vojáka se neptejte na jeho rány! Kdybych si byl něco dělal z bití, jaktěživ jsem to nikam nepřivedl.

JETTER: Může se to zhoršit.

VANSEN: Ano, táhne bouřka, a vám se z ní do hnátů asi vrazila pitomá mdloba.

TESAŘ: Ty tvoje hnáty budou vbrzku tancovat někde jinde, nedáš-li pokoj!

VANSEN: Chuděrky myši, hned jsou celé zoufalé, když domácí koupí novou kočku! Bude to trošinku jinačí, ale nemějte strach, budem si tu žít po svém, jako dosud.

TESAŘ: Jsi ty mi drzý ničema.

VANSEN: Kmocháčku hlupáčku! Jen se vévodovi do toho neplet! Vypadá ten starý kocour, jako by byl polykal čerty a ne myši a teď je nemohl strávit. Ale jen ho nechte; taky musí jíst a pít a spát jako ti druzí. Žádné strachy, však už se dočkáme. S počátku to jde rychle, pak on taky přijde na to, že je lépe žít ve špižírně mezi samou slaninou a v noci odpočívát, než na sýpce si vyčíhat pár myšek. Jen klid, já tyhle místodržitele znám.

TESAŘ: Co takovému chlapu všechno projde! Já něco takového jen jedenkrát problebtnout, Po celý život bych nebyl svou kůží jist.

VANSEN: Nerozčilujte se. O vás červících neví Pánbůh na nebesích; a regent už dokonce ne.

JETTER: Hubo zlolajná!

VANSEN: Vím o leckom, komu by bylo líp, aby místo hrdinské odvahy měl náuru krejčovskou.

TESAŘ: Co tím chcete říci?

VANSEN: Hm! míním hraběte.

JETTER: Egmonta? Čeho by ten se měl obávat?

VANSEN: Jsem chudák a celý rok bych se živil z toho, co on za jediný večer prohraje. A přec by to nebylo draze zaplaceno, kdyby si on za svůj celoroční důchod mohl na jedinou čtvrthodinku nasadit mou hlavu.

JETTER: Co ty si o sobě nemyslíš! Egmont má v jednom vlase víc rozumu než ty v cele makovici.

VANSEN: To si myslíte vy. Ale ne víc chytrosti. Páni se spálí první. Neměl by být tak důvěřivý.

JETTER: Žvanile! Takový pán!

VANSEN: Právě proto, že není krejčík!

JETTER: Hubo nevy máchaná!

VANSEN: tomu bych přál, aby jenom na hodinku měl v těle vaši kuráž, aby mu tam dělala nepoctivě a tak dlouho ho píchala a svědila, až by útek z města.

JETTER: Co to tlacháte, on je v bezpečí jak hvězda na nebi.

VANSEN: Ještě jsi neviděl, jak taková hvězdička letí? A už je fuč!

TESAŘ: Kdopak mu chce něco udělat?

VANSEN: Kdo? Chceš ty tomu snad zabránit? Chceš snad udělat vzpouru, když ho zatknou?

JETTER: Á!

VANSEN: Chcete za něj nasadit svá žebra?

SOEST: É!

VANSEN (opičí se po nich): Í! Ó! Ú! Divte se a proslabikujte třeba celou abecedu. Takové to je a takové to zůstane! Bůh ho rač spasit!

JETTER: Děsím se, jak nestydatě mluvíte. Takový šlechetný a rozšafný pán že by se měl čeho obávat?

VANSEN: Lumpovi se všude vede líp. Když sedí na lavici obžalovaných, dělá si blázna ze soudce; když sedí na stolci soudcovském, udělá z obviněného s chutí zločince. Opisoval jsem takový protokol, jak dostal komisař ode dvora fůru pochval a peněz, protože poctivého jednoho chudáka, na kterého se chtěli dostat, vyslýchal tak dlouho, až z něho udělal lotra.

TESAŘ: To je zas jen opovážlivá lež. Copak by výsledkem z něho mohli dostat, když je nevinný?

VANSEN: Rozumbrado! Když to výsledkem z něho nemohou dostat, tak to výsledkem do něho nacpou. Kdo je poctivý, je lehce nerozvážný, ba i vzdorovitý. To se nejdřív ptají jen tak polehounku a zatčený je hrd na svou nevinu, jak tomu říkají, i vysype rovnou, co by si rozumný člověk nechal pro sebe. Pak udělá vyšetřující soudce z odpovědí zas otázky a dává po čertech pozor, jestli se někde neukáže malilinká nesrovnalost; tam uváže svůj motouz, a stane-li se tomu hlupákovi malér, že tady pověděl trochu moc, tamhle zas málo anebo že z bůhvíjakého důvodu něco zamlčel anebo že se někde dal zastrašit – tak to jsme už na správné cestě! Ujišťuji vás, to ani žebrácky nesbírají tak pečlivě hadry na smetišti jako takový výrobce lotrů si dá práci, aby z drobných, křivých, pokroucených, nakroucených, překroucených, vyvozených, známých, popíraných příznaků a okolností konečně si vyumělkoval slaměného strašáka a tak svého inkulpáta mohl aspoň in effigie dostat na šibenici. A Pánu Bohu ať děkuje takový chudák, když se aspoň může na to koukat, jak visí.

JETTER: Ten má ale vyřídilku.

TESAŘ: S mouchami to snad jde. Ale vosy se té vaší pavučině vysmějí.

VANSEN: Podle toho, jací jsou pavouci. Podívejte, ten vytáhlý vévoda vám vypadá jako pavouk křížák; ne jako takový břichatý, ti jsou méně nebezpeční, ale jako takový útlouký noháč, který ze žrádla neztuční a dělá tenké vlakénko, co tím víc vydrží.

JETTER: Egmont je rytíř zlatého rouna; kdo by na něj směl vložit ruku? Smí být souzen jen hodnostáři sobě rovnými a jen shromážděním celého řádu. To tě jen tvá zlá huba a tvé špatné svědomí svádějí k takovému tlachu.

VANSEN: A cožpak jsem proti němu? Mně to je jedno. Je to skvělý pán! Několik mých dobrých přátel, co by jinde byli pověsili, dostalo od něho pardon a jen pardus. Tak si jděte! Jděte! Radím vám to sám. Tam, vidím, zas už jde sem patrola: ti nevypadají, že by tak brzo chtěli s námi pít na bratrství. Nu, vyčkáme a jen se z dálky budem dívat. Mám pár neteří a kmotra šenkýře; ochutnají-li u těch a ještě nezkontrolnou, pak to jsou potvory k pohledání.

KUILENBURSKÝ PALÁC. OBYDLÍ VÉVODY ALBY.

Potkají se SILVA a GOMEZ

SILVA: Provedls vévodovy rozkazy?

GOMEZ: Do písmene. Všechny denní obchůzky mají nařízeno, v určitý čas dorazit na místa přesně označená; procházejí však jako obvykle městem, aby udržovaly pořádek. Žádný oddíl

neví o druhém; každý se domnívá, že povel se týká jen jeho, a tak může za okamžik být zatažen kordon a všechny příchody k paláci mohou být obsazeny. Znáte důvod toho nařízení?

SILVA: Uvykl jsem slepě poslouchat! A komu by se poslouchalo snáz nežli vévodovi, když mu přec výsledek vždycky dává za pravdu?

GOMEZ: Dobrá, dobrá! Však se nedivím, že už málem taky uzavřený a jednoslabičný jako on, když musíš pořád být u něho. Mne to je cizí, já uvykl v Itálii lehčí službě. Věrný a poslušný jsem jako dřív, jenže jsem si oblíbil povídat a rozumovat; vy všichni mlčíte, nikdy si neulevíte. Vévoda se mi podobá kovové věži bez brány, takže by posádka musila mít křídla. Tuhle při tabuli jsem slyšel, jak o nějakém veselém a vlídném člověku řekl, že prý je jako špatný výčep s vývěsním štítem kořalny, jímž mají být přilákáni zahaleči, žebráci a zloději.

SILVA: A cožpak nás mlčky nepřivedl až sem?

GOMEZ: Proti tomu nelze nic namítat. Věru, kdo byl svědkem jeho prozíravosti, jak sem vedl armádu z Itálie, ten už něco viděl. Jak se zrovna províjel mezi přítelem a nepřitelem, mezi francouzským vojskem královským i kacířským, mezi Švýcary a spojenci, jak udržel nejpřísnější kázeň a výpravu tak nebezpečnou uskutečnil hravě a bez závady! – To jsme něco viděli a mohli se něčemu přiučit.

SILVA: A také zde! Není tu ticho a klid, jako by ani nebylo bývalo vzpoury?

GOMEZ: Nu, ticho to bylo skoro všechno, už jak jsme sem přišli.

SILVA: V provinciích se to velmi utišilo, a hýbe-li se ještě kdo, tak proto, aby utekl; ale i těm už, zdá se mi, zatarasí cestu.

GOMEZ: Teď už teprve získá královu přízeň.

SILVA: A nám záleží především na tom, abychom si uchovali přízeň jeho. Přijede-li sem král, nezůstanou jistě vévoda a ti, které doporučí, bez odměny.

GOMEZ: Myslíš, že král přijede?

SILVA: Dělá se tolik příprav, že je to velmi pravděpodobno.

GOMEZ: Mne to nepřesvědčuje.

SILVA: Tak o tom aspoň nemluv. Možná, že král nechce přijet: ale jistě chce, abychom v jeho příjezd věřili.

FERDINAND: Albův nemanželský syn

FERDINAND: Otec ještě nevyšel?

SILVA: Čekáme ho.

FERDINAND: Knížata tu budou co nevidět.

GOMEZ: Přijdou dnes?

FERDINAND: Vilém Oraňský a Egmont.

GOMEZ (tiše Silvovi): Teď jsem něco pochopil.

SILVA: Tak si to nech pro sebe.

VÉVODA ALBA: (Jakmile popojde dopředu, ostatní ustoupí.)

ALBA: Gomezi.

GOMEZ (předstoupí): Pane!

ALBA: Rozdělils a poučil strážce?

GOMEZ: Do všech podrobností. Denní obchůzky –

ALBA: Dost. Počkáš v galerii. Silva ti řekne, v kterou chvíli je máš stáhnout a obsadit příchody k paláci. Další víš.

GOMEZ: Ano, pane! (Odejde.)

ALBA: Silvo!

SILVA: Zde jsem.

ALBA: Vše, co jsem odedávna na tobě cenil, odvahu, rozhodnost, jednání bez odkladu, to všechno dnes ukaž.

SILVA: Děkuji vám, že mi dáváte příležitost ukázat, že jsem se nezměnil.

ALBA: Jakmile knížata vstoupí sem do domu, spěchej zatknout Egmontova tajemníka. Provedls všechny přípravy, abys zajal ostatní, které jsem označil?

SILVA: Spolehej na nás. Jejich osud je zastihne na vteřinu a strašlivě, jako dobře vypočtené zatmění slunce.

ALBA: Dals je přísně pozorovat?

SILVA: Všechny. Zvlášt' Egmonta. On je jediný, který od tvého vjezdu nezměnil svého chování. Po celý den s koně na koně, zve si hosty, je pořád vesel při hostinách a zábavný, hraje v kostky, střílí a v noci se plíží k milence. Naproti tomu ostatní zřetelně přerušili své dosavadní zvyklosti, nehnou se z domu, před jejich dveřmi to vypadá, jako by uvnitř byl nemocný.

ALBA: Tedy rychle, než se nám pozdraví proti naší vůli.

SILVA: Já je dostanu. Na tvůj rozkaz je zahrnujeme úslužností a poctami. Mají z toho hrůzu: jsou dosti znalí světa, aby nám, byť úzkostně, vzdávali dík, cítí, že by bylo nejlíp utéci; žádný si ani na krok netroufá, váhají, nemohou se domluvit; a odvážit se něčeho na svůj vrub, od toho je zaráží vědomí společných zájmů. Rádi by se vyhnuli každému podezření a jsou podezřelejší den ze dne. S radostí už vidím, jak se zdaří celý tvůj plán.

ALBA: Mám radost jen z toho, co je už provedeno, a ani pak ne lehce, protože vždycky ještě vybude, o čem uvažovat a o čem se starat. Štěstí má své vrtochy, často ozáří, co je nízké a ničemné, kdežto skutky dobře rozmyšlené zneuctívá nízkým výsledkem. Vyčkej, až přijdou knížata, pak dej Gomezovi rozkaz, aby obsadil ulice, a spěchej sám, zatknout Egmontova písaře i ostatní, kteří ti byli označeni. Jakmile to bude provedeno, vrátíš se a oznámíš to mému synovi, aby mi zprávu o tom přinesl do rady.

SILVA: Doufám, že dnes večer budu smět stati před tebou.

(Alba jde za synem, jenž dosud stál v galerii.)

SILVA: Netroufám si to říci, má naděje však se kolísá, mám strach, že se to nepovede, jak by si přál. Vidím před sebou duchy, jak v tichém zadumání odvažují na černých miskách osud knížat a mnoha tisíců. Pomalu se houpe jazýček, hluboce dumají soudcové, posléze jedna miska klesá a druhá, odechnuta rozmarem osudu, se zvedá, a je rozhodnuto. (Odejde.)

ALBA (vrací se zezadu s Ferdinandem): Jak jsi shledal město?

FERDINAND: Všechno se uklidnilo. Projížděl jsem ulicemi jakoby pro zábavu. Vaše dobře rozestavené stráže udržují občany v tak napiaté bázni, že si netroufají ani špitat. Město se podobá poli, nad nímž se blýská: nikde Ptáčka ani zvěře, leda ti, co pospíchají, aby vklouzli do úkrytu.

ALBA: Jinak jsi neviděl nic?

FERDINAND: Egmont přijížděl s několika druhy na náměstí, pozdravili jsme se, seděl na divokém koni a já mu ho pochválil. „Pospěšme si,“ zavolal na mne, „zajíždějme koně, budeme jich brzo potřebovat!“ Pak dodal, že se se mnou ještě dnes shledá, že vyhoví vaší výzvě a přijde k vám na poradu.

ALBA: Ano, shledá se s tebou.

FERDINAND: Ze všech rytířů, co jich zde znám, líbí se mi nejlíp. Zdá se, že se spřátelíme.

ALBA: Pořád jsi ještě příliš rychlý a málo opatrný, pořád na tobě shledávám lehkovážnost, s níž se mi tvá matka tak bez výhrady oddala. Povrchní odhad tě předčasně svedl už k nejednomu nebezpečnému styku.

FERDINAND: Přizpůsobuji se vašemu přání.

ALBA: Odpouštím tvé mladé krvi tu lehkomyšlnou blahovůli, tu nedbale radostnou mysl. Jenom nezapomínej, za jakým dílem jsem vyslán a jakou účast bych rád na něm přisoudil tobě.

FERDINAND: Varujte mne a nešetřte mne, shledáte-li toho potřebí.

ALBA (po přestávce): Synu!

FERDINAND: Otče!

ALBA: Knížata vbrzku přijdou, Vilém Oraňský i Egmont přijdou. Není to z nedůvěry, že ti teprve nyní objasňuji, co se má stát. Odsud již nevyjdou.

FERDINAND: Co zamýšlíš?

ALBA: Je rozhodnuto, že budou zadrženi. Jsi překvapen. Slyš, co je ti vykonat; proč, to se dovíš, až to bude provedeno – teď není kdy na vysvětlování. S tebou jediným bych si přál projednati to největší a nejtajnější: drží nás mocné pouto, jsi mi milý a drahý, vším bych tě chtěl zahrnout. Není to jen přesná poslušnost, co ti chci vštípit, chtěl bych v tobě vypěstit i svůj smysl k domyšlení, k rozkazování, k provádění, rád bych tobě zanechal velký odkaz a králi nejpotřebnějšího služebníka, abys byl vyzbrojen vším nejlepším, co mám, a nemusil se stydět vstoupiti mezi své bratry.

FERDINAND: Jakým jsem dlužníkem za tolik lásky, kterou osvědčuješ mně jedinému, zatím co se celá říše před tebou třese!

ALBA: Nuže slyš, co je ti vykonati. Jakmile knížata vstoupí, bude každý přístup k paláci obsazen. Rozkaz to provést má SILVA: Silva si pospíší zatknout Egmontova tajemníka spolu s těmi nejpodezřelejšími. Ty si budeš hledět stráže u bran a na dvorech. Především obsaď zde vedlejší komnaty nejspolehlivějšími muži, pak čekej v galerii, až se vrátí Silva, a přines mi nějakou nevýznamnou listinu na znamení, že on už svůj úkol vykonal. Pak zůstaň v předsíni, a až Vilém Oraňský bude odcházeti, jdi za ním; já tu zadržím Egmonta, jako bych mu měl ještě něco říci. Na konci galerie vyzvi Oraňského, aby ti vydal kord, povolej stráž, rychle zatkni toho nejnebezpečnějšího muže, a já se tady zmocním Egmonta.

FERDINAND: Poslechnu, otče – po prvé s těžkým srdcem a starostliv.

ALBA: Odpouštím ti to: je to první velký den, jehož se dožíváš.

Vstupuje SILVA

SILVA: Posel z Antverp. Zde, přinesl dopis Viléma Oraňského. Nepřijde.

ALBA: Říkal to posel?

SILVA: Ne, říká mi to srdce.

ALBA: Z tebe mluví zlý můj duch. (Dočetl dopis, dá oběma znamení a oni ustoupí do galerie; zůstane sám v popředí.) Nepřijde! Až do poslední chvíle odkládá své vyjádření. Troufá si nepřijít! Tak byl tentokrát proti očekávání mudrc moudrý dost, až provedl něco nemoudrého. – Hodiny kvapí! Jen ještě pohyb rafie, a velké dílo bude provedeno nebo promeškáno, nenávratně promeškáno, neboť nelze ho již ani dohonit ani utajit. Dávno jsem to všechno zrale rozvážil a pomýšlel i na tento případ, ustanovil se na tom, co i tu je činit; a nyní, kdy k tomu činu má dojít, sotva se ubráním, aby mi důvod a protidůvod znova nerozkolísal duši. – Je rádné zmocnit se těch ostatních, když on mi uniká? – Mám to odložit a nechat Egmonta, aby mi uklouzl s tolika svými druhy, kteří jsou teď a snad jen ještě dnes v mých rukou? – Tak i tebe zdolává osud, ty nezdolný! Jak dlouho jsem to promýšlel! Jak pečlivě připravoval! Jak byl velký, jak byl krásný ten plán! Jak blízka naděje svému vyplnění! A nyní, ve chvíli rozhodnutí, jsi postaven mezi dvojí zlo; jakoby do urny saháš do temné budoucnosti: co vytáhneš, je ještě stočeno, ještě nevíš, zda trefa či prohra! (Zbystří pozornost, jako by byl něco zaslechl a přistoupí k oknu.) On Egmont! – Tak lehce tě sem zanesl kůň a nepoplašil se pachem krve ani necouvl před tím duchem, jenž tě s taseným mečem vítá u brány? – Sestupuj! – Tak, a teď jsi jednou nohou v hrobě! a již oběma! – Ano, jen si ho hlad' a poklepávej mu

naposled šíji za tu jeho odvážnou službu. – A já, já nemám volby: zaslepen, jak se teď Egmont blíží, nemůže se ti do rukou vydat po druhé! – Slyšte!

(Ferdinand a Silva rychle přistoupí.)

ALBA: Vykonáte, co jsem vám uložil, neměním svého rozhodnutí. Na každý způsob zde zadržím Egmonta tak dlouho, až ty mi od Silvy přineseš zprávu. Pak zůstaň zde nablízku. I tebe připravuje sudba o velkou zásluhu zajmouti králova nepřítele úhlavního. (Silvovi.) Pospěš! (Ferdinandovi.) Jdi ho uvítat. (Alba zůstane na několik okamžiků samotn a přechází mlčky.)

Vstupuje EGMONT

EGMONT: Přicházím vyslechnout rozkazy královny a zvědět, jakých požaduje služeb od naší věrnosti, jež mu věčně zůstane oddána.

ALBA: Přeje si především slyšet vaši radu.

EGMONT: O čem? Vilém Oraňský přijde též? Myslil jsem, že již je zde.

ALBA: Je mi líto, že ho tu právě v této důležité chvíli nemáme. Král chce slyšet vaši radu, vaše mínění o tom, kterak tyto státy opět upokojiti. Ba doufá, že sám poskytnete účinné pomoci k utišení nepokojů a k důkladnému i trvalému obnovení pořádku v provinciích.

EGMONT: Víte lépe než já, že všechno je již s dostatek uklidněno, ba bylo to ještě klidnější než nyní a než příchod nových vojáků způsobil nový strach a novou starost.

ALBA: Zdá se, že chcete naznačiti, nejlepší že by bylo bývalo, aby mi král ani byl nedal příležitost vás se tázati.

EGMONT: Odpusťte! Není na mně, abych posuzoval, zda král měl poslat vojsko, zda by spíš nebylo působilo mocněji, kdyby se byl královský majestát dostavil osobně. Vojsko je tu, král nikoli. My bychom však byli velmi ne vděční a zapomnětliví, kdybychom nevzpomínali, čím jsme dlužni regentce. Doznejme! byla to ona, kdo stejně prozíravě jako statečně dovedla upokojit povstalce silou i důstojností, přemlouváním i lstí; k úžasu světa navrátila do několika měsíců buřičský lid jeho povinností.

ALBA: Nepopírám. Povstání se utišilo a každý, zdá se, je znova ovládán příkazem poslušnosti. Ale není ponecháno jednotlivcově libovůli, aby se tomu příkazu kdykoli zas vymkl? Kdo zabráni lidu, aby se nevzbouřil? Která moc je zadržít? Kdo nám ručí, že i nadále budou věrní a oddaní? Jedinou záruku máme v jejich dobré vůli.

EGMONT: A což není dobrá vůle národa zárukou jistější a nejšlechetnější? Ví Bůh! Kdy ze smí se kterýkoli z králů mníti více v bezpečí než tehdy, když všichni stojí za jednoho, Jeden za všechny? kdy více v bezpečí proti nepřátelům vnitřním i vnějším?

ALBA: Snad si nebudeme namlouvati, že tomu tak je nyní a zde.

EGMONT: Nechat' král vyhlásí generální pardon, necht' uklidní myslí, a brzo se uvidí, jak se s důvěrou opět vrací věrnost a láska.

ALBA: A kdokoli tupil královský majestát, kdokoli se rouhal svatému náboženství, měl by zůstat na svobodě? Měl by volně žít a dávat vítaný příklad, že nestvůrné zločiny nedojdou trestu!

EGMONT: A což zločin, spáchaný z hlouposti nebo v opilství, nezasluhuje spíš omluvy než kruté odvety? Zvláště kde je tak oprávněná naděje, ba jistota, že se pohoršení nebude opakovat? Nedocházeli králové právě tím bezpečí? nechválí vrstevníci a budoucí právě ty, kdož dovedli urážku svého důstojenství odpustit a s lítostí nebo povržením přezírat? nejsou právě proto stavění na roven Bohu, jenž je příliš mocný, aby k němu dosáhlo kdejaké rouhání?

ALBA: A právě proto má král bojovat za posvátnost boží a posvátnost náboženství a my za autoritu královu! Kdo je nad námi, nesrovnává se svým důstojenstvím, aby urážku odrazil, my však máme povinnost ji mstít. Bez trestu, radím, nesmí vyjít nižádný provinilec.

EGMONT: Myslíš, že je všechny dostihneš? Což není denně slyšet, že je strach pohání sem a tam a vyhání ze země? Bohatí utekou se svými statky, dětmi a přáteli, chudšas nabídne práci svých rukou sousedu za hranicemi.

ALBA: Ano, nedovedeme-li tomu zabránit. Proto požaduje král na každém knížeti, aby mu radou a skutkem byl nápomocen, na každém místodržícím, aby vážně jednal, ne jen, aby vyprávěl, jak to je a co by se mohlo stát, kdyby se všechno nechalo běžet, jak to běží. Ale přihlížet velkému zlořádu, lichotit si na jerni, důvěřovat času, tu a tam třebaš i do toho třísknout jako v masopustní hře, aby to dalo ránu a aby se zdálo, že se přec něco dělá, i když se nechce nechat nic - neznamená to vystavovat se podezření, jako bychom se s potěšením dívali na vzpouru, kterou jsme sic nepodnítili, ale trpěli?

EGMONT (chce vyskočit, sebere se však; po krátké přestávce, klidně): Není každý úmysl zřejmý a lecčí úmysl je možno překroutit. Vždyť na příklad je slyšet se všech stran, že král

nemá vlastně v úmyslu, vlasti provinciím podle jednotných a jasných zákonů a svému národu zajistit obecný mír, nýbrž že ty státy spíše chce bez podmínky ujařmit, oloupit je o jejich starodávna práva, stati se pánem všeho jejich majetku, omezit krásné výsady pánů, ty, pro které šlechtic mu slouží a obětuje mu život. Náboženství, tak je slýchat, toť prý jen skvostný závěs, za nímž se tím snáze promýšlejí nebezpečné úklady. Lid leží na kolenou, modlí se k svatým znakům tam vetkaným, a vzadu naslouchá ptáčník) jenž je chce zmámit.

ALBA: To musím slyšet! a od tebe!

EGMONT: Já tak nesmýšlím! Jen opakují, co se tak mluví zde i tam a jak hovoří velcí i malí, mudrci i pošetilí a co se nahlas rozšiřuje. Nizozemci se obávají dvojího jha, a kdo jim ručí za jejich svobodu?

ALBA: Svoboda! Krásné slovo, kdo by mu jen řádně rozuměl! Jakou chtějí svobodu? Jaká je svoboda toho nejsvobodnějšího? – Aby konal dobro! – a v tom jim král překážeti nebude. Ne, ne! oni se nemají za svobodné, pokud nemohou sobě i svým bližním ubližovati. Nebylo by lépe poděkovat se, než vlasti takovému národu? Budou-li hroziti vnější nepřátelé, na něž nemyslí žádný občan, zaměstnaný jenom nejbližšími starostmi, a požadá-li král o příspěví, pak se mezi sebou znesváří a spiknou se přímo s nepřáteli. Daleko lépe je omezovat v jejich právech, vychovávat je jako děti, vést je k lepšímu. Věř mi, žádný národ nedospívá a neroste do moudrosti, národ zůstává napořád dítětem.

EGMONT: Jak zřídka dorůstá rozumu král! A nemají tedy ti, jichž je mnoho, raději zase důvěřovat těm, jichž je mnoho, než jednomu jedinému? a vlastně ani ne jedinému, nýbrž těm, jichž kolem toho jednoho je málo, tomu nárůdku, jenž pod dohledem svého pána přichází do let! Jen ti u dvora mají patrně právo na to, aby rostli do rozumu.

ALBA: Snad právě proto, že nejsou ponecháni sami sobě.

EGMONT: A proto by také nechtěli, aby někdo jiný byl ponechán sám sobě. Dělejte si, co chcete – já na tvou otázku odpověděl a opakuji: Nejde to! Nemůže to jít! Znam své krajany Jsou to muži, důstojní kráčejí po boží půdě, z nich jeden každý je sám a soběstačně malý král, pevný a cílý, schopný a věrný a lnoucí k starým zvykům. Je těžké zasloužit si jejich důvěry, je lehké ji uchovat. Je to lid tuhý a pevný! Tlačit ho můžeš, potlačit ne.

ALBA (jenž se za jeho slov několikrát ohlédl): Byl bys odhodlán to všechno opakovati před samým králem?

EGMONT: Tím hůř, kdyby mne pohled na něho měl polekat! Tím lépe pro něho i pro jeho národ, kdyby mi dodával odvahy, kdyby mi vnukal důvěru, abych si mu troufal říci ještě daleko víc.

ALBA: Je-li to něco užitečného, mohu to slyšeti stejně jako on.

EGMONT: Sekl bych mu: Lehce žene pastýř před sebou celé stádo ovcí, býk vleče bez odporu svůj pluh: do ušlechtilého koně však, na němž chceš jeti, musíš se vmyslit, nesmíš na něm požadovat nic nerozumného a nic nerozumně. Proto si přeje občan uchovati svou starou ústavu, být ovládán svými krajany, protože ví, jak od nich bude veden, protože se u nich může nadíti nezištnosti a účasti na svém osudu.

ALBA: A neměl by vládce mít moc, aby tyto staré zvyky změnil, ba nemělo by právě to být jeho nejkrásnější výsadou? Co je trvalébo na tomto světě? A zřízení státu že by melo trvání? Což se za určitý čas nemusí změnit všechny vztahy, což nemusí se stará ústava právě proto stát původem tisícerych škod, že už neodpovídá přítomnému stavu národa? Obávám se, že ta stará práva jsou proto tak příjemná, že v nich jsou úkryty, v nichž se může schovat anebo jimiž může proklouznout chytrák a velmož na škodu lidu a na škodu celku.

EGMONT: A ty svévolné změny, ty neomezené zásahy nejvyšší moci, zda nejsou důkazy, že jedinec chce něco provést, co ani tisíce by provést neměly? On chce sám sebe uvolnit, aby mohl upokojit jedno každé své přání a uskutečnit jednu každou ze svých myšlenek. A i kdybychom se jemu, dobrému a moudrému králi, nadobro svěřili, rucí nám on za své nástupce? rucí nám za to, že z nich nikdo nebude panovati bez šetrnosti a míry? A kdo nás zachrání před naprostou libovůlí, pošle-li nám své služebníky a pomocníky, kteří tu povládnou, jak se jim uzdá, beze znalosti země a jejích potřeb, a nenarazí na odpor a nebudou nikomu odpovědni?

ALBA (jenž se za těch slov opět ohlédl): Nic není přirozenějšího, nežli že král chce vládnouti sám a že své rozkazy nejraději dává těm, kdož ho nejlépe chápou a chápat chtějí a kdož jeho vůli bez úchyvky vykonají.

EGMONT: A je neméně přirozené, že občan chce být ovládán tím, kdo je s ním stejného zrodu a vychování, kdo nabyt stejných představ o právu a bezpráví a na koho se tedy může dívat jako na svého bratra.

ALBA: A přece šlechta se s těmi svými bratry rozdělila velmi nerovně.

EGMONT: To se stalo před staletími a dnes se to trpí bez závidi. Kdyby však zbytečně byli vysláni noví lidé, kteří by se po druhé chtěli na útraty národa obohacovat, kdyby tedy hrozila přísná a smělá a nešetrná zjištění, to by vzbudilo napiatou náladu, která by jen tak nepovolila.

ALBA: Říkáš mi věci, které Jich neměl slyšet. Také já jsem cizinec.

EGMONT: Že ti to říkám, je ti důkazem, že nemíním tebe.

ALBA: I takto bych to byl raději od tebe neslyšel. Král mne vyslal v naději, že tu dojdu u šlechty přispění. Král chce, aby to, co chce, bylo také provedeno. Král po hlubokém přemýšlení shlédl, čeho je lidu třeba; tak, jak je to dosud, to zůstat nesmí. Králův úmysl jest: omezit jejich práva k jejich vlastnímu dobru, vnutit jim, je-li třeba, jejich spásu násilím, škůdné občany obětovat, aby ostatní došli klidu a mohli se těšiti ze štěstí moudré vlády. Toť jeho rozhodnutí a já mám rozkaz ohlásit je šlechtě; rady se dožadují v jeho jméně o tom, jak se to má zařídit, ne, co se má zařídit, neboť to ustanovil on.

EGMONT: Pohříchu tvá slova ospravedlňují strach lidu, všeobecný strach! Ustanovil se tedy na tom, na čem by se neměl ustanovit žádný kníže. Chce oslabit sílu svého národa, chce pokořit jejich cit a pošlapat jejich sebevědomí, a to proto, aby je pohodlněji mohl ovládnout. Chce zkazit vnitřní jádro jejich svébytnosti a je si jistěže tak rozmnoží jejich štěstí. Chce je zničit, aby se něčím stali, arci něčím jiným. Věru, je-li jeho úmysl dobrý, tedy je uváděn na nepravou dráhu! Nevzpírají se královské moci, brání se jen proti králi, jenž činí prvé neblahé kroky, aby se dostal na křivou cestu.

ALBA: Podle toho, jak smýšlíš, bylo by marné chtít na nás, abychom se dohodli. Máš o králi malé mínění, o jeho rádcích opovržlivé, můžeš-li míti za to, že to všechno nebylo již s dostatek promyšleno, zkoumáno a zváženo. Nemám uloženo, abych znova probíral všechny důvody a protidůvody. Na lidu žádám poslušnost – a na vás, vy první a nejvzácnější, dožadují se rady a pomoci, abyste mi tak zaručili onu první a bezpodmínečnou povinnost.

EGMONT: Žádej naše hlavy, a je to odbyto. Má-li se šíje sklonit pod toto jařmo či má-li se skrčit pod sekyrou katovou, toť šlechtné duši lhostejné. Nadarmo jsem tak dlouho mluvil, jen vzduch jsem roztřásl a jinak nezískal pranic.

(Přichází Ferdinand.)

FERDINAND: Opuštěte, že přerušuji vaši rozmluvu. Zde je dopis a posel naléhá na odpověď.

ALBA: Dovolíte, abych do něho nahlédl. (Poodstoupí.)

FERDINAND (Egmontovi): To je krásný kůň, na kterém chcete odjet, vaši lidé ho teď přivedli.

EGMONT: Není nejhorší. Mám ho už nějaký čas, nechci si ho podržet. Líbí-li se vám, snad se už dohodneme.

FERDINAND: Dobrá, uvidíme.

ALBA (pokyne svému synovi, jenž ustoupí do pozadí).

EGMONT: Buďte zdrav! propusťte mne, ví Bůh, už nemám, co vám ještě říci.

ALBA: Na štěstí ti náhoda zabránila ještě dál prozrazovat, co máš na mysli. Neopatrně otvíráš záhyby svého srdce a sám se tak obviňuješ daleko přísněji, než by tě mohl zažalovat nenávistný odpůrce.

EGMONT: Tato výčitka se mne netkne, znám se s dostatek a vím, kterak jsem oddán králi: mnohem víc než leckdo z těch, kdo jsou v jeho službách a slouží sami sobě. Nerad zanechávám našeho sporu, aniž jsem jej mohl urovnat, a přeji si jen, aby nás brzo svedla služba stejnému pánovi a blaho země. Snad že další naše rozmluva, snad že přítomnost

ostatních knížat, jichž tu dnes není, ve šťastnější chvíli dokáže, co se dnes zdá nemožností. S touto nadějí odcházím.

ALBA (zároveň dává synovi znamení): Stůj, Egmonte! – Tvůj kord! – (Rozevrou se prostřední dveře, je vidět galerii obsazenu stráží, jež stojí a nehýbe se.)

EGMONT (po chvíli mlčícího úžasu): To byl tvůj úmysl? Protos mne povolal? (Sahá po kordu, jako by se chtěl bránit.) Což jsem bezbranný?

ALBA: Král to káže, jsi můj zajatec. (Spolu s obou stran vstupují ozbrojenci.)

EGMONT (po chvíli ticha): Král? - - Viléme! Viléme! (Po chvíli, vydává kord.) Zde, vezmi jej. Mnohem častěji zastával věc královu, než ochraňoval tuto hrud'. (Odchází prostředními dveřmi, za ním ozbrojenci, kteří jsou v komnatě, jakož i Albův syn. Alba se zastaví, opona padá.)

PÁTÉ DĚJSTVÍ

ULICE. SOUMRAK

KLÁRKA. BRACKENBURG. OBČANÉ

BRACKENBURG: Miláčku, pro pána Boha! co zamýšlíš?

KLÁRKA: Pojd' se mnou, Brackenburku! To neznáš lidi, jistě že ho osvobodíme. Copak by se vyrovnalo jejich lásce k němu? Přisahám ti, každý hoří touhou, aby ho zachránil, aby odvrátil nebezpečí od tak drahé bytosti a tomu nejsvobodnějšimu vrátil svobodu. Pojd'! Chybí jen hlas, který by je svolal. V jejich duši je ještě svěží pocit toho všeho, čím mu jsou povinni! Vždyť vědí, že je to jen mocná Jeho paže, co od nich oddaluje zkázu. Oni všechno musí dát v sázku za něj i za sebe. A co dáme v sázku my? Nanejvýše svůj život, a uchovat život nestojí za to, když on by měl zahynout!

BRACKENBURG: Nešťastnice! Nevidíš násilí, jež nás uvrhlo do železných pout.

KLÁRKA: Nezdá se mi nezdolné. Nemařme čas marným ,p o ví dáním. Tady přichází několik starých, statečných poctivců! Slyšte, přátelé! Sousedé, slyšte! – Povězte, jak je s Egmontem?

TESAŘ: Co chce to dítě? Ať je zticha!

KLÁRKA: Přistupte, ať se potichu domluvíme a nabere sil. Ani chvilku nesmíme promarnit. Drzé tyranství, jež si ho troufalo uvrhnout do okovů, tasí na něj už vražednou dýku. Přátelé! jak houstne soumrak, roste mi úzkost. Bojím se dnešní noci. Pojd'te! Půjdem na rozličné strany, rozdělíme se do jednotlivých čtvrtí a vyvoláme občany z domů. Jeden každý ať sáhne po svých starých zbraních. Na rynku se opět sejdem a strhnem s sebou i ostatní. Nepřátelé budou obklopeni a zaplaveni, zadusíme je. Cožpak nám odolá hrstka žoldáků? A on se bude vracet v našem středu, uvidí se zachráněna a bude nám jednou moci poděkovat, nám, kteří jsme se mu stali takovými dlužníky. Snad uvidí – ba jistě že uvidí opět červánky na svobodné obloze.

TESAŘ: Co je to s tebou, děvče?

KLÁRKA: Což mi nerozumíte? O hraběti mluvím! Mluvím o Egmontovi.

JETTER: Nevyslovujte to jméno! Na to je smrt.

KLÁRKA: Ne to jméno? Jak! Ne toto jméno? Kdo ho nevyslovuje za každé příležitosti? Kde není napsáno? Zde v těch hvězdách jsem je často čítala, písmeno za písmenem. A nevyšlo vo vat ho? Co to znamená? Přátelé! Dobří, zlatí sousedé, to se vám něco zdá, probud'te se! Nedívejte se na mne tak vyjeveně a úzkostlivě! Nedívejte se tak stydlivě stranou. Vždyť na vás volám jen to, čeho si každý 2 vás přeje. Cožpak můj hlas není hlasem vašeho srdce? Kdo by se v této teskné noci nevrhl na kolena, dřív než vstoupí na své nepokojné lože; kdo by si nechtěl úpěnlivě vymodlit jeho záchranu? Tažte se jeden druhého! tažte se každý sám sebe! A kdo z vás by neopakoval po mně: Egmontovu svobodu nebo smrt!

JETTER: Pánbůh nás opatruj, tady se stane neštěstí.

KLÁRKA: Zůstaňte! Zůstaňte a neprchejte před jeho jménem, za jehož zvukem jste se dřív tak nadšeně drali kupředu! – Když se rozneslo, že se blíží, když se ozývalo: Egmont je tady! přijíždí z Gentu! – tu si blahořečili obyvatelé ulic, kudy mu bylo projíždět. A když jste zaslechli dusot jeho koňů, odhazoval každý svou práci a vaše ustarané tváře, jež jste vystrkovali z okna, ozářil pohled radosti a naděje, když se vás dotkl slunečný paprsek jeho očí. Tu jste na prahu domů zvedali svá děcka a ukazovali jste jim: Podívej, to je Egmont, tady ten největší! On to je! On, od kterého se jednou smíte nadít lepších dob, než jaké zažili vaši ubozí otcové. – Tak ať se vás jednou vaše děti neptají: Kam se poděl? Kam se poděly doby, které jste nám slibovali? – A tak mluvíme a mluvíme! a nic nepodnikáme a zrazujeme ho.

SOEST: Styďte se, Brackenburku! Zadržte ji! ať se nestane neštěstí!

BRACKENBURG: Klárko, miláčku! Půjdem! Co řekne matka? Možná –

KLÁRKA: Myslíš, že jsem dítě nebo že blázním? Co že možná? – Od téhle strašlivé jistoty mne neodvrátíš nižádnou nadějí. – Musíte mne vyslechnout a vyslechnete mne, neboť vidím, jste vyděšeni a sami sebe nepoznáváte. Nechat' přítomným nebezpečím jen jediný váš pohled pronikne do minulosti, do zcela nedávné minulosti; a obraťte svou mysl k budoucnosti. Copak můžete žít? Copak budete žít, když on zahyne? S jeho dechem zmizí poslední závan svobody. Čím vám byl? Za koho se vydal do nejhroznějšího nebezpečí? Jeho rány krvácely a hojily se jen pro vás. Tu velkou duši, která nesla osud vás všech, sužuje teď žalář a hrůzy zákeřné vraždy vznášejí se nad ní. Snad že na vás myslí, snad ve vás doufá, on, který býval zvyklý jen darovat, jen vyplňovat přání.

TESAŘ: Sousedě, pojd'me.

KLÁRKA: A já nemám paže a nemám sílu jako vy; ale zato, čeho se vám všem nedostává, mám odvalu a povrhují nebezpečím. Kéž by můj dech vás mohl rozohnit, kéž bych vás mohla přitisknout k hrudi a zadýchat vás žářem a životem! Pojd'te! A já ve vašem středu! – Tak jako korouhev beze zbraně svým pouhým máváním vede vojsko ušlechtilých válečníků, tak nechat' můj duch vlaje kol vašich hlav, tak ať láska a odvaha shromáždí kolísavý, rozptýlený zástup lidu v strašlivý voj!

JETTER: Odved' ji, je mi jí líto. (Občané odejdou.)

BRACKENBURG: Klárko! Cožpak nevidíš, kde jsme?

KLÁRKA: Kde? Pod oblohou, která se tolikrát nádherněji klenula, když on, ten jediný, kráčival pod ní. Zde z těchto oken se dívali, čtvero, patero hlav nad sebou, u těchto dveří bouřlivě dupali a kývali, když on na ně, zbabělce, shlížel. Jak jsem je měla ráda, když ho tak uctívali. Kdyby to byl býval tyran, tak ať se jen schovávají při jeho pádu; ale vždyť ho

milovali! – Vy ruce, jež jste sahaly na čapky, po meči nesáhnete? – Brackenburku, a my? – Smíme je kárat? – Copak dělají tyto paže, jež ho tolikrát svíraly, cože dělají pro něho? – Lest už tolik toho na světě dosáhla – Ty znáš tajné stezky, znáš starý zámek. Nic není nemožného, udělej mi nějaký plán.

BRACKENBURG: Tak pojď, půjdem domů.

KLÁRKA: Dobrá!

BRACKENBURG: Tam na rohu vidím Albovu stráž, buď přece přístupna hlasu rozumu. Máš mne za zbabělce? Nevěříš mi, že bych pro tebe dovedl zemřít? V té věci jsme oba po třestění, já jako ty. Nevidíš, že je to nemožné? Kdyby ses jen vzpamatovala. Jsi celá bez sebe.

KLÁRKA: Bez sebe! To je ohavné, Brackenburku, vy všichni jste bez sebe. Když jste hlasitě velebili hrdinu, když jste ho nazývali přítelem a záštitou a nadějí, jak se blížil a vy jste mu volali vivat, tu já stávala ve svém koutku, dopola jsem otvírala okno, schovávala jsem se naslouchajíc, a srdce mi tlouklo slavněji než vám všem. Teď mi zase tlouče slavněji než vám všem! Vy se schováváte, když je v tísni, vy ho zapíráte a necítíte, že zahynete, zahyne-li on.

BRACKENBURG: Pojď domů.

KLÁRKA: Domů?

BRACKENBURG: Jen přijď k sobě! Rozhlédni se! Toto jsou ulice, do nichž chodívalas jen v neděli, když jsi cudně kráčela do kostela; a s přehnanou přísností ses tu horšívala, když jsem vlídně pozdravil a přidružil se k tobě. Teď stojíš a mluvíš veřejně, jednáš před očima celého světa. Přijď k sobě, má drahá! co je nám to platné?

KLÁRKA: Domů! Ano, přicházím k sobě. Pojd, Brackenburku, pojd' domů! Víš-li pak, kde je má domovina? (Odejdou.)

VĚZENÍ

ozářené lampou, v pozadí odpočívadlo.

EGMONT (sám): Starý příteli, ty vezdy věrný spánku, i ty přede mnou přeháš jak ostatní mí druzi? Jak ochotně ses na mou volnou hlavu snášel a jak jsi, podoben krásné myrtě lásky, svým věncem chladíval mou skráň! Prostřed zbraní, ve vlnobití života, já lehce oddechuje odpočíval jako hoch, jenž vzkvétá, ve tvém náručí. Když bouře listím svištěla a ratolestmi, když kmen i vrcholek se praskající klátily, přec v ne j vnitřnějším jádru zůstávalo srdce nedotčeno. Co tebou nyní třese? Co otřásá tou pevnou, věrnou myslí? Cítím, že je to zvuk vražedné sekery, jež mi ohlodává kořen. Teď ještě stojím vzpřímen a duší mi proniká děs. Ba ano, je to zrádná síla, co mne přemáhá, podrývá pevný strmý peň, a ještě než zaschne kůra, zhrouť se koruna v drtícím praskotu.

A pročže ty, jenžs tolikrát si krušnou starost zaplašil od čela jak pouhou bublinu mýdla, proč nyní nemůžeš zapudit předtuchu, jež tě zarůstá svými tisícími vlákny? Odkdy je ti takovou hrůzou smrt, s jejímiž měnivými obrazy dovedls přec tak pokojně se snášet jak s ostatními zjevy obvyklého světa? – Však není to ona, ta rychlá nepřítelka, po níž toužívá zdravá, zápolící hrud' – leč je to žalář, předobraz hrobu, odporný stejně bohatýru jako zbabělci. Už na mém vypořádávaném křesle mi bývalo nesnesitelně, když v slavném shromáždění knížata rozbírali jednotvárnými rozmluvami věci, jež se rázem daly rozetnout, a když mne mezi chmurnými stěnami síně se stropu dusila břevna. Tu, jak jen bylo možno, jsem odkvapil vždycky, a zhluboka vydechnuv, na kůň! A zčerstva ven, tam, kde je naše místo, do polí, na nichž to z půdy vře a dýmá a každá nejbližší slast přírody a božské požehnání hvězd nám vane vstříc a oddechuje nás vůní; tam, kde jsme jako olbřím zemí zrozený, jenž dotykem své matky

nabývá nového vzmachu; tam, kde do všech žilek se nám vlévá lidský pud i lidská žádostivost; kde hrudí mladého lovce tryskne touha, kupředu pádit, přemoci a chytit, sevřít svou pěstí, dobýt si a mít; kde voják rychlým krokem osobuje si své vrozené právo na všechno na světě a v strašlivém pocitu nespoutanosti ničivě se řítí jako příval krup loukou a polem a lesem, neuznávaje hranic, vytčených rukou lidskou.

Jsi jenom obraz, snová ty vzpomínko na dlouhá léta mého štěstí – kamže tě to osud zrádně zanesl? A je mi tedy odepřeno před tváří slunce dojít smrti, již jsem se nikdy nelekal, a musím zato chutnat hnusnou plíseň, již před sebou vysílá hrob? Jak odporně to na mne dýchá zde z těch kamenů. Již tuhne život a noha vázne před odpočívadlem jako před hrobem. –

Starosti! Starosti, ty, jež vraždíš předčasně, ó ustaň! – Odekdy že je Egmont samotný, tak samotinký na tomto světě? Ne osud, pochyba tě připravuje o pomoc. Což spravedlnost králova, na kterou spoléhals po celý život, což přátelství regentčino, to, které se málem (jen si to přiznej) podobalo lásce, což to všechno pohaslo pojednou jak povětroň v noci a jsi teď na temné stezce sám sobě ponechán? Nebude v čele tvých přátel Vilém Oraňský pomýšlet na odvážný čin? Nesrotí se celý národ, aby vzrůstající silou mstil a zachránil svého dávného přítele?

Vy zdi, jež mne svíráte, nezamezujte tolika duchům, po mně se vzpínajícím, přístupu ke mně; a jako se dříve ze zraku mého vylévala na ně odvaha oživující, tak necht' nyní týž oheň se ze srdcí jejich do mého vrátí! Ó ano, tisíce a tisíce se jich hýbou, přicházejí, po boku mi jsou. Zbožné jejich přání kvapí a letí k nebesům a prosí o zázrak. A nesestoupí-li k mé záchraně anděl, vidím, jak oni sahají po kopích a mečích. Praskají brány, mříže se lámou, zeď se bortí pod jejich rukama, i stoupá Egmont radostně v ústrety svobodě vítězícího dne. Kolik známých tváří mne to jásavě vítá! Tebe, Klárko, kdybys byla muž, dojistu bych tu viděl první a děkoval bych tobě, zač děkovati králi je krušné: za svobodu!

KLÁRČINO OBYDLÍ

(Klárka přichází s lampou a sklenicí vody z komůrky, postaví sklenici na stůl a přistoupí k oknu.)

KLÁRKA: Brackenburku? Jste to vy? Co jsem to jen slyšela? ještě nikdo? Postavím do okna lampu, aby viděl, že ještě bdím a že na něho čekám. Slíbil mi zprávu. Zprávu! Děsivou jistotu! – Egmont je odsouzen! – Kde je soud, jenž ho smí volat k odpovědnosti? A oni ho zatratí. Král že ho zatratí? Či vévoda? A regentka je nečinná! Vilém Oraňský váhá a všichni ostatní přátelé též! - - Je to ten svět, o jehož vrtkavosti a nespolehlivosti jsem tolik slyšela a sama nevěděla? Jo to ten svět? – Kdo byl by tolik zlý, aby na toho drahého sočil? Že by zloba byla mocná dost, jej, všeobecně uznaného, rázem svrhnout? A je tomu tak, je! – Ach, Egmonte, měla jsem tě za bezpečna před Bohem a lidmi, jakoby ve svém náručí! Čím jsem ti byla? Byla jsem tvá, svůj celý život obětovala jsem tvému. – A čím jsem teď? Nadarmo vztahuji ruku po smyčce, jež tě zachytila. Tys bez pomoci a já na svobodě! – Tady je klíč k mým dveřím. Mohu chodit, kamkoli chci, a nic ti nejsem naplat! – – Svažte mne, abych si nezoufala, uvrzte mne do nejhlubšího žaláře, ať biju hlavou do vlhkých zdí, ať kňučím po svobodě a blouzním, jak bych mu přispěla na pomoc, jak bych ho zachránila, kdyby mne nesvírala pouta. – A tady jsem na svobodě! – A v svobodě je úzkost bezmoci. – Při plných smyslech a neschopna hnout údem k jeho záchraně. Ach žel, i ta nepatrná částička tvé bytosti, i tvoje Klárka je ochromena jako ty a v smrtelné křeči, od tebe odřata, napíná poslední síly. – Někdo se sem plíží, slyším odkašlávat – Brackenburg – je to on! – Ubohý dobrý muži, tvůj osud je stále stejný: tvá milenka ti v noci otvírá dveře, ale žel! k jak neblahému dostaveníčku!

(Vstoupí Brackenburg.)

KLÁRKA: Přicházíš tak bled a polekán, Brackenburku, co se děje?

BRACKENBURG: Jdu sem po nebezpečných oklikách. Hlavní ulice jsou obsazeny, příkradl jsem se k tobě uličkami a ze zákoutí.

KLÁRKA: Vypravuj, co je?

BRACKENBURG (usedá): Klárko, nech mne plakat. Já ho neměl rád. On byl jak ten bohatec a odloudil chudřasovu jedinou ovečku na lepší pastvu. Neproklínal jsem ho nikdy, Bůh mne stvořil věrného a poddajného. V bolestech mi uplývalo živobytí a zemřítí jsem toužil den co den.

KLÁRKA: Zapomeň na to, Brackenburku! Zapomeň na sebe. Mluv mi o něm! Je to pravda? Odsoudili ho?

BRACKENBURG: Odsoudili, vím to přesně.

KLÁRKA: A je posud naživu?

BRACKENBURG: Ano, je.

KLÁRKA: Jak mi to zaručíš? – Tyran vraždí velikána za noci, aby jeho krev tekla a svět o tom nevěděl. V úzkostném spánku leží zmámený lid a zdá se mu sen o záchraně, sen o splnění bezmocné touhy – zatím co I jeho duch, nad námi pohoršen, se světem se rozžehnavá. On je mrtev! – Nepodváděj mne ani sebe!

BRACKENBURG: Ne, opravdu, je naživu! – A pohřichu že Španěl chystá národu, jež chce ušlápnout, hroznou podívanou, aby násilím a navždy zdrtil všechna srdce, dychtící po svobodě.

KLÁRKA: Pokračuj a vyřkni klidně také nade mnou ortel smrti! Již kráčím blíž a blíž těm blaženým nivám, již již mne ovívá útěšný dech z oněch končin míru. Vypravuj.

BRACKENBURG: Poznával jsem to na strážích a podle slov, jež tu a tam padla: na rynku se potají připravuje něco strašného. Postranními uličkami plížil jsem se známou cestou k domu strýcovu a odtamtud jsem se ze zadního okna rozhlédl po rynku. – Plápolaly pochodně v širokém kruhu španělských vojáků. Namáhal jsem oči nezvyklému temnu a z noci mi vystupovalo černé lešení, prostranné a vysoké – hrůzné na pohled. – Mnoho se jich vůkol hemžilo, zahalovali černým sukem, co ještě prokukovalo z bílého trámů. Naposledy černě přikryli i schody, dobře jsem to viděl. Jako by připravovali obřad nějaké strašlivé oběti. Po straně vztyčili bílý kříž, stříbrem se třpytící do noci. Viděl jsem, viděl tu děsivou jistotu, stále a stále jistější. Tu a tam ještě se kmitaly pochodně, ponenáhlu se vzdalovaly, pohasínajíce. A najednou noc opět pohltila do svého lůna svou ohavnou zrůdu.

KLÁRKA: Tiše, Brackenburku! Jen tiše teď! Nech, ať na mé duši spočívá ta rouška. Vytratily se přízraky a ty, luzná noci, ty propůjč zemi, jež zevnitř kvasí, svůj plášť: hle, již nenese to své odporné břímě, příšerně rozvírá své odporné trhliny a drtí a polyká to lešení vraždy. A anděla sesílá onen Bůh, Ježž učinili svědkem svého ukrutenství a Ježž tím zhanobili: posvátným dotekem nebeského posla rozvírají se závory a pouta, a on oblévá přítele sladkým jasmem, nocí ho potichu a zpolehoučka vyvádí svobodě vstříc. A také moje cesta vede mne potají touto temnotou v jeho ústřety.

BRACKENBURG (ji zadržuje): Ty dítě, kam? čeho se odvažuješ?

KLÁRKA: Potichu, můj milý, ať se nikdo nevzbudí! Abychom se ani my neprobudili! Znáš, Brackenburku, tuto lahvičku? V žertu jsem ti ji vzala, když jsi tak vyhrožoval ukvapenou smrtí - - A teď, příteli můj –

BRACKENBURG: Ve jménu všech svatých!

KLÁRKA: Ničemu nezabráníš. Smrt je mi údělem! A přej mi mírné rychlé smrti, kterou mi nachystal sám. Podej mi ruku! – Ve chvíli? kdy otvírám tu temnou branku, kudy se nemůže zpátky, mohla bych ti říci tímto stiskem ruky, jak velice jsem tě milovala, jak strastně nad tebou plakala. Bratr mi umřel mlád, tebe jsem si zvolila, abys mi zaň byl náhradou; tvé srdce však odporovalo a trýznilo sebe i mne, žhavě a stále žhavěji domáhal ses toho, co ti nebylo souzeno. Odpusť mi a žij blaze. Dovol, abych ti říkala bratře! To je jméno, jež v sobě obsahuje mnoho jiných. Přijmi s věrným srdcem poslední krásnou květinu, kterou ti podávám na rozloučenou – přijmi toto políbení – smrt, Brackenburku, spojuje všechno a tedy i nás.

BRACKENBURG: Tak mi popřej, abych umřel s tebou! Rozděl se, rozděl! Je tam dost, aby dva životy byly zhašeny.

KLÁRKA: Zůstaň! Ty buď naživu, ty můžeš žít. – Starej se mi o matku, bez tebe by se v chudobě usoužila. Buď jí tím, čím já už nemohu, žijte spolu a oplakávejte mne. Oplakávejte otčinu i toho, kdo jediný ji mohl ochránit. Dnešní pokolení se toho zoufalství nezbaví, nepřekoná ho ani zuřivá touha po odvetě. Žijte, vy ubozí, dožijte si ještě ten čas, který už časem není. Dneska se svět pojednou zastavuje; vážne jeho koloběh a můj tep už jen několik minut bude bušit! Buď zdrav!

BRACKENBURG: Ó, žij ty s námi, jak my jen pro tebe! V sobě usmrcuješ i nás, ó, žij a trp. Nerozlučně ti budeme my oba státi po boku a stále starostlivá láska schystá ti nejkrásnější útěchu ve svém živoucím náručí. Buď s námi a buď naše! Nesmím říci buď má!

KLÁRKA: Tiše, Brackenburku, tiše, netušíš, na co saháš. Kde tobě naděje, mně vzchází zoufalství.

BRACKENBURG: Sdílej se o naději s těmi, kdo žijí! Prodlí chvíli na okraji propasti, shlédni do hlubiny a pohleď zpátky na nás.

KLÁRKA: Já už překonala, nevolej mne zase do zmatků.

BRACKENBURG: Jsi omámena; shalena do noci hledáš hloubku. Ještě nepohasla všechna zář, ještě tak mnohý den – –

KLÁRKA: Běda ti! běda! Ukrutně trháš roušku před mým okem. Ano, vzejde ten den! nadarmo se zahalí do clony mlh, proti své vůli se rozbřeskne! Bojácně vyhlíží občan ze svého okna, noc za sebou zanechává černou skvrnu, i dívá se z okna a strašlivě v soumraku jitra vzrůstá popraviště – Znova strádajíc obrací znesvěcená podoba boží úpěnlivé své oko za otcem vzhůru. Slunce si netroufá vyjít z mraků, nechce označiti hodinu, v níž on má zemřít. Lenivě se točí fafie a hodina bije za hodinou. Zadržte! Zadržte! Teď je čas! Předtucha jitra štve mne do hrobu. (Přistoupí k oknu, jako by se chtěla rozhlédnouti, a potají se napije jedu.)

BRACKENBURG: Kláro! Kláro!

KLÁRKA (jde ke stolu a zapíjí vodou): Zde je zbytek! Nelákám tě za sebou. Čiň, co smíš, buď zdrav. Tiše a bez váhání zhas tady lampu, já si jdu odpočinout. Potichu se vytrat', přivři za sebou dveře. Tiše! Nevzbuď mi matku! Jdi, zachraň se! Zachraň! Sice tě budou mít za mého vraha. (Odejde.)

BRACKENBURG: Nechává mne naposledy samotného; jako vždycky. Kéž by duše lidská cítila, jak ji může rozervati milující srdce. Nechává mne tu stát, ponechává mne mně samému; a já mám stejně v zášti smrti jak život. – Zemřít sám! – Plačte, vy milující! Není osudu trpčího nad můj! Ona se se mnou dělí o krůpěj smrti a posílá mne pryč! posílá mne od sebe! Táhne mne za sebou a strká mne zpátky do života. Ó Egmonte, jaký závidění hodný úděl připadl

tobě! Ona kráčí před tebou, věnec vítězství z její ruky je ti jist, ona ti přináší celé nebe s sebou! – A mám jít za ní? Abych zas jen stranou stál? abych tam do oněch příbytků zanesl závist, která neuhasne? – Na zemi už není pro mne stání a peklo i nebesa mi slibují stejná muka. Jak vítána by nešťastníkovi byla ničivá ruka, jež by vyhlazovala na věky!

(Brackenburg odchází, scenerie zůstává chvíli stejná. Zaznívá hudba, naznačující Klárčinu smrt; lampa, kterou Brackenburg zapomněl zhasit, ještě několikrát zaplápolé, pak zhasne. Ponenáhlu přechází dějiště ve vězení.)

VĚZENÍ

Egmont leží a spí na odpočívadle. Zarachotí klíče a dveře se otevrou. Vstupují sluhové s pochodněmi, za nimi Albův syn Ferdinand a Silva v průvodu ozbrojenců. Egmont vyskočí.

EGMONT: Kdo jste, vy, kdož tak nevlídně mi spánek plašíte s očí? Co mi ohlašují vaše vzdorné a hrozebné pohledy? Nač ten celý děsivý průvod? Jaký strašlivý sen přicházíte nalhat mé zpolaprocitlé duši?

SILVA: Jsme vysláni vévodou, abychom ti ohlásili rozsudek.

EGMONT: Přivádíš s sebou i kata, aby jej provedl?

SILVA: Vyslechni svůj ortel; tak zviš, co tě očekává.

EGMONT: Tak se to na vás a vaše hanebné počínání sluší. Co se v noci vylíhlo, za noci budiž provedeno. Nechať se tedy skryje ten drzý, nespravedlivý skutek! – Předstup jen směle, ty,

jenž pod pláštěm neseš meč – zde je má hlava, ta nejsvobodnější, jakou kdy tyranové uťali od trupu.

SILVA: Jsi na omylu! Na čem se spravedliví soudcové usnesou, nebudou skrývati před tváří dne.

EGMONT: Pak je to drzost nad všechno pomýšlení!

SILVA (vezme od jednoho ze svých průvodců listinu s rozsudkem, rozbálí ji a čte): „Ve jménu královu a ze zvláštní plné moci, kterou na nás přeneslo Jeho Veličenstvo a která nám dává právo, abychom soudili všechny jeho poddané, buďtež si kteréhokoli stavu, jakož i rytíře zlatého rouna, uznáváme –“

EGMONT: Jak? Může tuto moc král na někoho přenést?

SILVA: „– uznáváme, po předchozím přesném a zákonném vyšetření, tebe, Jindřichu hrabě Egmonte, kníže Gaverský, vinným velezrady a vynášíme ortel: budeš zítra časně zrána z žaláře vyveden na rynek, kdež budeš před veškerým lidem na výstrahu všech zrádců mečem uveden ze života k smrti. Dáno v Bruselu dne –“ (Datum i letopočet přečte nezřetelně, takže posluchači nerozumějí.) „Ferdinand, vévoda z Alby, předseda soudu dvanácti.“ – Nyní znáš svůj osud; zbývá ti jen málo času, aby ses do něho vpravil, abys učinil pořizování o svém domě a rozloučil se se svými nejbližšími. (Silva s průvodem odejde. Ferdinand zůstane; scéna je matně ozařována dvěma pochodněmi.)

EGMONT (stál chvíli tiše, do sebe zabořen, a nechal Silvu odejiti, aniž se ohlédl. Domnívá se, že je sám, a vzhlednuv, spatří Albova syna): Ty tu stojíš a neodcházíš? Chceš můj úžas a údes ještě zvětšiti svou přítomností? Chceš snad svému otci přinéstí vítanou zprávu, že si nemužně zoufám? Jdi! Řekni mu, řekni, že ani mne ani světa neobelže. On lační po slávě, ale

budou mu to nejprve šeptat za zády, pak se to bude ozývat hlasitěji a hlasitěji, a až jednou sestoupí s tohoto vrcholu své moci, budou naň volatí tisíce a tisíce: Nepřivedlo ho sem blaho státu ani důstojenství královo, ani starost o uklidnění provincií. To ve vlastním zájmu on radil k válce, aby se válečník ve válce uplatnil; podnikl tento obrovský zmatek, aby dokázal, že jeho zákroku je třeba. A já padám, oběť jeho nízké zášti, jeho malicherné závisti. Ano, vím to, smím to říci, umírající, na smrt zraněný může to říci: mně záviděl ten domýšlivec a dlouho kul pikle, jak by mne odstranil. – Již tehdy, když jsme v mladším věku hrávali v kostky, a hromady zlata, jedna po druhé, od něho se hruly ke mně, tu vstával hněvivě, předstíral klid, ale uvnitř se zžíral vztekem, ne tak na svou ztrátu jako na mé štěstí. Ještě si vzpomínám na zablýskání v jeho očích a jak zrádně zbledl, když jsme jednou na veřejné slavnosti před mnoha tisíci stříleli o závod. On mne vyzval, i stáli tu proti sobě oba národové, Španělé a Nizozemci, a sázeli na nás a pobízeli nás. Já nad ním zvítězil, jeho kulka chybila, moje zastihla terč, a hlasitý jásot mých druhů zatřepetal se vzduchem. Nyní mne zasahuje jeho střela. Pověz mu, že to vím, že ho znám, že syjLtP0hrdá trofejemi, jež si malý duch vytyčí uskokem. Ty pak, je-li synu lze odchytil se od dráhy otcovy, cvič se, než bude pozdě, v studu: styď se za toho, ježž bys chtěl z celého srdce uctívat.

FERDINAND: Poslouchám a nepřerušuji tě. Tvé výčitky dopadají na mne jako rány kyjem na přílbu, cítím otřes, ale jsem ozbrojen. Zasahuješ mne, neraníš: cítím leda bolest, jež mi rozrývá hrud'. Běda mi, běda! Dorostl jsem, abych toto zde viděl, vyslán jsem k takové podívané!

EGMONT: Ty? Ty propukáš v nárek? Co tě dojíhá, co tě rmoutí? Je to snad pozdní lítost, že ses dal do služeb potupného spiknutí? Jsi tak mlád a vypadáš tak šťasten. Byls ke mně tak důvěřivý, tak přívětivý; pokud jsem se díval na tebe, byl jsem smířen s tvým otcem. A se stejnou přetvářkou, ba s horší než on, vábíš mne do sítě. Z vás dvou ty jsi ten odporný. Kdo důvěřuje jemu, nechat' to činí na své nebezpečí. – Kdo by se však obával důvěřovati tobě? Jdi! Odejdi! Neolupuj mne o těch několik chvil! Odejdi, abych se sebral a zapomněl na svět i na tebe!

FERDINAND: Co ti mám říci? Stojím a dívám se na tebe a nevidím tě a nevím o tobě. Mám se omlouvat? Mám tě ujišťovat, že jsem se o otcových úmyslech dověděl až pozdě, až zcela na konec a že jsem jednal nechtě, jako neživý nástroj vůle jeho? Co plátno, jaké ty máš o mně mínění! Jsi ztracen, a já nešťastník tu jen stojím, abych tě o tom ujistil a abych nad tebou kvílel.

EGMONT: Jaký to zvláštní hlas, jaká to nečekaná útěcha mne potkává cestou k hrobu! Ty, syn mého předního a skoro jediného nepřítele, ty mne lituješ a nejsi mezi mými vrahy? Pověz, mluv, za koho mám tě mít?

FERDINAND: Ukrutný otče! Ano, v tomto rozkazu tě poznávám. Znals mé srdce, znals mé smýšlení, ježs často haníval, že to je prý dědictví po matce příliš něžné. Abys mne vytvořil k svému obrazu, protos mne poslal sem. Mám shlédnout tohoto muže na pokraji otevřeného hrobu a v drápech smrti svévolně mu stanovené; nutíš mne prožívat nejhlubší bolest, býti hluch ke všem hlasům osudu, stati se, děj se co děj, necitelným.

EGMONT: Žasnu. Vzpamatuj se přec! Stůj a mluv jako muž!

FERDINAND: Ó kéž bych byl ženou! Kéž by mi mohli říkat: Co tě dojíká? co tě trápí? Pověz mi větší, nestvůrnější pohromu, učiň mne svědkem smutku hroznějšího – a já ti budu děkovat, já ti řeknu: to nic nebylo.

EGMONT: Blouzníš. Kam se ztrácíš?

FERDINAND: Nech se vyzuřit tu mou náruživost, nech mne, abych se rozplýval v stesku! Nechci se zdát zmužilým, když se ve mně všechno hroutí. – Tebe viděti zde? Tebe – Je to hrozné. Ty mi nerozumíš. A smíš mi porozumět? Egmonte, Egmonte! (Padá mu kolem krku.)

EGMONT: Rozlušť mi to tajemství.

FERDINAND: Není tu tajemství.

EGMONT: Jak to, že tě tak hluboko dojíká osud cizího ti muže?

FERDINAND: Cizího? Nejsi mi cizí. Tvé jméno to bylo, jež mi hned v útlém mládí zazářilo jak hvězda nebeská. Kolikrát jsem se po tobě neptal, kolikrát o tobě nevyzvídal! Nadějí dítěte je jinoch, jinochovou muž. Taks přede mnou kráčel, stále přede mnou, a bez závisti jsem viděl, žes daleko vpředu, a šel jsem za tebou, stále jen za tebou. Ted' jsem konečně doufal, že tě uvidím a já tě viděl a mé srdce ti letělo vstříc. Tebe jsem si za vzor určil, tebe zvolil jsem si znova, sotva jsem tě spatřil. Ted' jsem konečně doufal, že s tebou smím být, že s tebou budu žít, že se tě zachytím, že tě A to všechno je nyní přerváno a já tě vidím zde!

EGMONT: Příteli! Může-li tě to potěšit, přijmi ode mne ujištění, že se mi od první chvíle v tobě zalíbilo. A slyš mne, promluvme si klidně. Pověz: má tvůj otec přísný, vážný úmysl dát mne usmrtit?

FERDINAND: Ano.

EGMONT: Není snad ten ortel jen lichá výstraha, aby mne poděsil, aby mne potrestal bázní a hrozbou, aby mne ponížil a potom královskou milostí zas pozvedl?

FERDINAND: Ne, pohříchu nikoli! S počátku jsem se hýčkal touto nadějí a již tu mi bylo úzkostně a bolně, že tě uvidím v tomhle rozpoložení. Teď je to skutečné, teď je to jisté. Ne, nemohu se opanovat. Kdo mi poskytne pomoc, kdo radu, jak ujít tomu neodvratnému?

EGMONT: Tedy mne slyš! Naléhá-li tvá duše tak mocně na mou záchranu, máš-li odpor k přesile, jež mne drží v poutech, tedy mne zachraň! Každá chvílka je drahocenná. Ty jsi syn toho všemocného a sám jsi mocný – uprchněm! Já vím, kudy, ty zas musíš vědět, jak. Jen tyto zdi, jen něco málo mil mne oddaluje od mých přátel. Rozvaž má pouta, doprav mne k nim a buď náš! Jistě že král ti bude jednou vděčen za mou záchranu. Teď je překvapen a snad o ničem neví. Tvůj otec odvažuje se toho činu a veličenstvu nezbývá než schválit, co se stalo, i když se toho děsí. Přemýšlíš? ó, vymysli mi cestu k svobodě! Mluv a posilni naději v živoucí mé duši!

FERDINAND: Mlč, ó mlč! Každým slovem jen zvětšuješ mou zoufalost. Zde není východiska, není rady, není útěku. – To mne trýzní, zarývá se to do mne a jakoby drápy mi to prsa rozdírá. Já sám zadržl tu síť, já znám, jak pevné a k neroztrhání jsou její uzly, já vím, jak docela jsou vši odvaze, každému uskoku zataraseny cesty, já jsem spoután s tebou i se všemi ostatními. Což bych naříkal, kdybych se byl o všechno nepokusil? U jeho nohou jsem ležel, rozkládal jsem, prosil. A on mne poslal sem, aby všechno, co ve mne je z životní radosti a rozkoše, jedinou ranou zničil.

EGMONT: A záchrany není?

FERDINAND: Není!

EGMONT (zadupe): Záchrany není! - - Sladké ty živobyті! krásný ty, laskavý návyku být na světě a být činný, s tebou že se mám loučit? Tak pokojně se loučit! Není to v bitevní vřavě pod lomozem zbraní a v rozptýlení boje, kde bys mi, živote, letmo dával sbohem, neloučíš se se mnou spěšně, nezkracuješ chvíli rozchodu. Mám se chopiti tvé ruky, ještě jednou se ti do

očí podívat, v hloubi živě cítit krásu tvou a hodnotu a pak se odhodlaně odtrhnout a zvolat:
Bud' zdrav!

FERDINAND: A já mám stát vedle a přihlížet! a nemohu tě zadržet a nemohu ti zastoupit cestu! Jaký že hlas by tu stačil k hořekování! Jaké by to bylo srdce, aby se tímto hořem nerozplynulo!

EGMONT: Vzmuz se!

FERDINAND: Ty se můžeš vzmužit, ty se můžeš odříkat, ty můžeš jít tou těžkou cestou, jak hrdina za ruku jsa veden nezbytností. Co však já? Co zmohu, co je mi dělat? Ty překonáš sebe samého i nás, ty to přetrpíš, já přežiju tebe i sebe sám. V radovánkách hodů pozbyl jsem své záře, v bitevní vřavě své korouhve. Lichá, zmatena, kalná je moje budoucnost.

EGMONT: Mladý příteli, jež podivným osudem zároveň získávám i ztrácím, ty, jenž za mne cítíš útrapu smrti a za mne trpíš – podívej se na mne v těchto chvílích: neztrácíš mne. Jestli ti můj život byl zrcadlem, ve kterém rád jsi se shlížel, budiž ti zrcadlem také má smrt. Lidé nejsou jen spolu, když jsou u sebe, i vzdálený, i zesnulý nám žije. Já ti budu živ, sám sobě žil jsem s dostatek. Z jednoho každého dne jsem se těšival, jednoho každého dne jsem rychle a vydatně konal svou povinnost, jak mi ji ukazovalo mé svědomí. Nyní se život končí, jak by se dříve již, dříve, tam na gravelinském písku byl mohl skoncovat. Já přestávám žít: ale já žil! A tak i ty, můj příteli, buď živ: chutě a rád a smrti se neboj!

FERDINAND: Tys mohl, tys měl se pro nás uchovat. Ty ses usmrtil sám. Často jsem slyšel, když o tobě mluvivali moudří mužové, ať tobě nepřátelští, ať naklonění, jak se dlouho přeli o tvé ceně; konečně se však dohodovaly nikdo si netroufal to popírat, každý doznával: ano, je to nebezpečná cesta, po níž se bere. Kolikrát jsem si přál moci tě varovat. Cožs neměl přítel?

EGMONT: Varovali mne.

FERDINAND: A jak jsem bod za bodem nalezl v žalobě všechna ta obvinění; a ty tvé odpovědi! Dobře dost k omluvě, ne dost pádné, aby tě zprostily viny.

EGMONT: To nechrne stranou. Člověk se domnívá, že řídí svůj život, že sám sobě je vůdcem, a zatím je jeho nejvnitřnější nitro vlečeno za svým osudem. Nedumejme o tom, takových myšlenek zhostím se snadně. Ne už tak lehce starostí o tuto zemi, leč i o tu bude postaráno. Může-li má krev téci na prospěch mnohých a mému lidu přinést mír, poteče ráda. Pohříchu tomu tak nebude. Leč nesluší se člověku hloubat, nesmí-li už činně působit. Můžeš-li zákázonosné násilí svého otce zadržet a usměrnit, tedy to učiň. Ale kdože to bude moci? – Bud' zdrav.

FERDINAND: Nemohu odejít.

EGMONT: Své lidi bych rád doporučil tvé ochraně. Mám dobré služebníky: dbej, aby zůstali pohromadě a nepadli do bída. Co je s Richardem, mým písařem?

FERDINAND: Ten tě předešel. Byl jakožto spoluvinník velezrádcův s'at.

EGMONT: Ubohá duše. - Ještě něco a pak bud' zdrav, nemohu dál. Necht' cokoli násilně zaměstnává duši, posléze přec jen příroda se neodolně dožaduje svých práv; a tak jako se dítě, hadem ovíjeno, kochá osvěžujícím spánkem, tak ulehne znavený poutník ještě jednou před branou smrti a zhluboka usne, jako by mu bylo ještě urazit velký kus cesty — Ještě jedno — Znáš dívku: nezavrheš ji, že byla má. Teď, když ji svěřuji tobě, mohu klidně umřít. Jsi šlechtný; o řem jež se setká s takovým mužem, je postaráno. Můj starý Adolf je živ? je na svobodě?

FERDINAND: Ten křepký stařec, který s vámi jezdíval na koni?

EGMONT: Ano, ten.

FERDINAND: Je živ, je na svobodě.

EGMONT: Ten zná její obydlí, dej se tam dovést a buď k němu až do jeho smrti štědrý za to, že ti ukáže cestu k tomu klenotu. — Buď zdrav.

FERDINAND: Neodejdu.

EGMONT (tlačí ho ke dveřím): Buď zdrav!

FERDINAND: Ó, nech mne ještě zde!

EGMONT: Příteli, bez rozloučení! (Provází Ferdinanda až ke dveřím a tam se od něho odtrhne. Ferdinand, jakoby omámen, odkvapí.)

EGMONT (sám): Nepřátelský muži! To sis nemyslil, že mi prokážeš dobrodiní, pošleš-li mi svého syna! Jím jsem zbaven starostí a hoře, strachu i všeho úzkostného citu. Něžně a naléhavě dožaduje se příroda naposledy své daně. Je po všem, je rozhodnuto, a co mi poslední noc na mém loži starostmi nedalo usnout, to nyní nezdolnou jistotou mé smysly uspává. (Usedne na odčívadlo. Hudba.) Sladký spánku, nejochotněji přicházíš, stejně jako čisté štěstí, nečekán a neprošen. Rozplétáš uzly vážných myšlenek, směšuješ veškery obrazy slasti a žalu,

bez překážky rozproudí se vlna vnitřního souzvuku a my, zahaleni v spanilé šílenství, se propadáme a přestáváme být.

(Usne, hudba provází jeho spánek. Za jeho ložem jako by se rozvírala stěna, ukáže se skvoucí zjevení: Na oblaku odpočívá Svoboda v nebeském rouchu, oblita jasem. Má rysy Klárčiny a sklání se nad spícím hrdinou. Projadřuje lítost, zdá se, že ho oplakává. Vbrzku se vzchopí a s povzbuzujícím posunkem ukáže mu svazek šípů, poté berlu s kloboukem. Vyzývá ho k radostnosti a naznačujíc mu, že jeho smrt přinese provinciím svobodu, vyznává v něm vítěze a podává mu vavřínový věnec. Jak se s věncem blíží jeho skrání, pohne sebou Egmont jako člověk hýbající se v spánku, takže leží, tvář máje obrácenu vzhůru k ní. Ona se vznáší nad jeho hlavou s věncem v ruce. Z velké dálky zní válečná hudba bubnů a píšťal; za prvých taktů zjevení zmizí. Zvuky se zesilují. Egmont procitá. Vězení je nejasně ozařováno jitem. Egmontův první pohyb je, že si sáhne k hlavě, pak se zvedne a rozhlíží se, ruku pořád ještě na hlavě.)

EGMONT: Tentam je věnec! Krásný obraze, zaplašilo tě světlo dne! Ano, byly to ony, sdružený to byly obě nejsladší radosti mého srdce. Božská svoboda vzala na sebe podobu mé milenky, půvabná dívka se oděla nebeským rouchem své přítelkyně. V přísné chvíli zjevují se spolčeny, spíš vážné než líbezné. Její nohy byly krví poskvrněny, jak přede mnou kráčela, vlající záhyby ztřísněny krví. Moje krev to byla i krev mnoha vzácných mužů. Nikoli, nebyla prolita zbytečně. Přebroďte ji! Chrabrý národe, bohyně vítězství tě vede. A jako prolamuje moře vaše hráze, tak prolomte a strhněte hradbu tyranství a odplavte nepřátele, ať se utopí a nemohou se již držet půdy, kam se vedrali! (Bubnování se blíží) Slyš, slyš! Kolikrát mne povolával tento třeskutý zvuk, abych svobodným krokem vyrazil na pole bitvy a vítězství! Jak radostně nastupovali mí druzi tu nebezpečnou cestu slávy! Též nyní kráčím z tohoto žaláře vstříc čestné smrti, neboť umírám za svobodu, za niž jsem byl živ a za niž jsem se bil a již se nyní vydávám v oběť.

(Pozadí scény je obsazeno radou španělských vojáků s halapartnami)

Ano, jen je přiveďte! Uzavřete řady, mne nezlekáte. Jsem zvyklý stát před oštěpy proti oštěpům, a kolem dokola obstoupen hrozivou smrtí, jen dvojnásob rychle se zpíjet odvážným živobytím. (Bubnování) Svírá tě nepřítel se všech stran! Blyští se meče – Přátelé, tím vyšší odvahu! Za sebou máte rodiče, ženy a děti! (Ukazuje na strážce.) A tyto zde pohání panovníkovo duté slovo, nikoli vlastní jejich cit! Hajte svých statků! A abyste, co máte nejmilejšího, zachránili, padněte radostně, tak jako já vám dávám příklad. (Bubny. Jak pokročí k stráži a k zadním dveřím, padá opona, hudba vpadne a ukončuje hru vítěznou symfonií)